CROCODILUL

O întîmplare neobişnuită
sau PĂŢANIA DIN PASAJ [1]

poveste adevărată despre un domn de **o** anumită vîrstă şi anumită înfăţişare, care a **fost de** viu şi pe de-a-ntregul înghiţit de un crocodil din Pasaj, precum şi despre cele ce au urmat după această întîmplare.

Ohâ, Lambeit ! cu est Lambert ?* As-fu vu *Lambert ?

Era în anul de graţie una mie opt sute şaizeci şi cinci, la 13 ianuar curent, orele douăsprezece jumătate fix la amiază, cînd Elena Ivanovna, consoarta lui Ivan Matveici — eruditul meu prieten, coleg de birou şi întrucîtva rudă mai îndepărtată — îşi exprimă dorinţa arzătoare de a vedea crocodilul expus, contra taxă, la panorama din Pasaj. S-a potrivit ca tocmai atunci Ivan Matveici să fie în concediu, având, de altfel, în buzunar biletul de călătorie în străinătate (unde se ducea nu atît din motive de sănătate, cît mai cu seamă din dorinţa de a cunoaşte lucruri noi) şi ca atare era cu desăvîr-şire disponibil în acea dimineaţă. în consecinţă, nu se împotrivi cîtuşi de puţin acestei dorinţe irezistibile a consoartei sale, ba chiar se entuziasma şi el, îmboldit de curiozitate.

— Straşnică idee ! exclamă, plin de încîntare, Ivan Matveici. Nu strică de loc să vedem cum arată un crocodil. Unde mai pui că în felul acesta vom avea prilejul chiar aici în ţară, înainte de a pleca în iEuropa, să ifacem cunoştinţă mai înde-- aproape CU unul din băştinaşii ei.

234

Acestea fiind zise, îşi luă isoţia la braţ şi fără multă zăbavă o porniră spre Pasaj, tn ceea ce mă priveşte, potrivit unei vechi deprinderi, i-am însoţit pe cei doi consorţi, în calitatea mea de prieten al casei. Niciodată pînă atunci nu-l văzusem pe Ivan Matveici într-o dispoziţie sufletească atît de senină ca în acea memorabilă dimineaţă. Cu adevărat : nu e dat omului să ştie dinainte ce-l aşteaptă !

De cum intrarăm în Pasaj, Ivan Matveici începu să se minuneze de frumuseţile Clădirii, iar cînd ajunse în faţa menajeriei unde era expus monstrul de curînd adus în capitală, prie-

§-- tenul meu se oferi să plătească şi pentru mine crocodilarului cele 25 de copeici — taxa de intrare — lucru care nu i se mai întîmplase vreodată.

Abia intraţi într-o încăpere strimtă, băgarăm.de seamă că, în afară de crocodil, mai erau acolo şi nişte papagali de specie străină — cacadu — precum şi vreo câteva maimuţe într-o cuşcă vîrîtă în fundul unei nişe. Chiar la intrare, de-a lungul peretelui din stînga, era aşezat un gogeamite lădoi de tablă, un fel de cadă acoperită cu o împletitură de sîrmă groasă, avînd pe fund, cam de o palmă, un strat de apă. Şi uite, acolo, iîn acea băltoacă zăcea întins crocodilul, mare cît toate zilele şi ţeapăn ca un buştean, de parcă-şi pierduse toate funcţiile biologice în contact cu clima noastră umedă şi atît de puţin prielnică ; străinilor.

In primul moment, ce-i drept, dihania nu ne-a stîrnit cine
p ştie ce interes.

— Va să zică aşa arată un crocodil ! rosti cu glas tără-Pgănat Elena Ivanovna, vădit dezamăgită. Drept să spun, eu
mi-l închipuiam... altfel !

E mai mult decît probabil că şi-l închipuise încrustat cu diamante ! Proprietarul crocodilului, un neamţ, care tocmai ieşise în întîmpinarea noastră, ne măsură cu o privire de-a dreptul semeaţă.

—• Are dreptate, îmi şopti la ureche Ivan Matveici, are dreptate să fie mîndru ! Ştie doar că e singurul om care expune astăzi un crocodil pe teritoriul Rusiei !

Această cugetare pur şi simplu neroadă o pun tot pe seama preabunei lui dispoziţii, căci, altminteri, Ivan Matveici era mai curînd pizmaş din fire.

— Mi se pare că nu e viu crocodilul dumitale ! interveni din nou Elena Ivanovna, vădit şQc§ţi 4§ înfumurarea

lui, şi pentru a-l ,pune la respect ne ccest bădăran, schiţă un zîmbet seducător — stratagemă atît de caracteristică femeilor
în genere !
— O, *nein* , madam ! răspunse acesta ,într-o rusească stîl-cită şi, dînld la o parte împletitura ide siîrmă pîn.ă pe la jumătatea lădoiului, se apucă să zgîndăre crocodilul la cap cu un
beţişor.
Atunci, dihania vicleană, pentru a-şi etala vitalitatea, mişcă uşor labele şi coada, ridică botul şi scoase un soi de şuierat
prelung.
— Ei, hai, nu te supăra, Karlchen ! spuse alintător neamţul,
satisfăcut în amorul său propriu.
— Ce oribil e crocodilul ăsta ! Mă nmspăimiîntă, înqtînă pi mai cochet Elena Ivanovna. Cu siguranţă c-am să-l visez la
noapte.
— Nu temeţi, madam, că nu muşcat la dumneavoastră în vis, madam, spuse curtenitor neamţul,- grăbindu-se să rîdă el primul de spiritul făcut; dar nici unul dintre noi nu-i ţinu
isonul.
— Să mergem, Semion Semionîci, continuă Elena Ivanovna, adresîndu-mi-se exclusiv mie, să ne uităm mai bine la maimuţe, îmi plac la nebunie maimuţele ; se întîmplă să fie cîte una atît de nostimă... pe cînd crocodilul ăsta e înfiorător.
— O, nu-ţi fie teamă, draga mea, strigă în urma noastră Ivan Matveici, încîntat că poate să facă pe curajosul în faţa consoartei sale. Acest somnoros locuitor al împărăţiei faraonilor nu ne poate face nici un rău. Şi el rămase lîngă lădoi. Mai mult decît atît, scoţîndu-şi o mănuşă, începu să gîdile crocodilul pe la nări, în dorinţa, după cum ne-a mărturisit mai tîrziu, de a-r face să mai şuiere o dată. în ceea ee-l priveşte pe proprietarul crocodilului, el o însoţi pe Elena Ivanovna, dat fiind că era doamnă, pînă la cuşca cu maimuţe.
Aşadar, totul mergea de minune şi nimeni n-ar fi putut prevedea vreo nenorocire. Ba chiar Elena Ivanovna părea amuzată la culme, făcînd haz de maimuţe. Din cînd în cînd, scotea cîte un ţipăt de mulţumire, adresiîndu-mi-se mereu numai mie, ca şi cum ar fi vrut isă-i arate neamţului că-l tratează cu o totală indiferenţă şi rîzînd cu hohote de asemănarea pe care

Nu. (Germ.)

b găsea intre aceste maimuţe şi mulţi dintre cunoscuţii *ţi* bunii ei prieteni. Făceam şi eu haz împreună cu dînsa fiindcă, ce-i drept, asemănarea era cît se poate de evidentă. în timpul acesta, neamţul — neştiind dacă este cazul să rîdă sau nu, deveni posac şi sfîrşi prin a se încrunta de-a bineiea. Dar tocmai în clipa aceea, un răcnet groaznic, ba *aş* spune chiar, cu totul nefiresc, cutremură încăperea. în primul moment, pînă să mă dezmeticesc, am rămas încremenit locului ; dîndu-mi seama însă că *şi* Elena Ivanovna ţipa ca din gură de şarpe, mi-am întors repede Gapul şi — ce-mi văzură ochii I Am văzut — o, Doamne I — l-am văzut pe nefericitul Ivan Matveici prins de mijloc între fălcile spăimîntătoare ale crocodilului şi, suspendat orizontal în aer, bălăbănindu-şi disperat picioarele. Apoi, cît ai zice peşte — se făcu nevăzut. Dar isă descriu totul pe-ndelete, .de-a fir-a-păr, căci trebuie să vă spun că, rămî-nînd tot timpul nemişcat, am putut observa întreaga scenă ce se desfăşura sub ochii mei cu atîta atenţie şi curiozitate, cum nu mi le-aş fi bănuit vreodată. Căci — gîndeam în acea clipă fatală — ce-ar fi fost dacă în locul lui Ivan Matveici o păţeam eu ? Ce năpastă ar fi căzut pe capul meu ! Să ne întoarcem însă la lîntîmplarea cu pricina. Crocodilul începu să-l răsucească pe Ivan Matveici între fălcile sale groaznice, îndrep-tîndu-l cu dosul spre gîtlej, şi-i înghiţi întîd picioarele ; apoi, într-un rîgîit înfiorător, îl scoase puţin afară pe sărmanul meu prieten, care cerca din răsputeri să scape din strînsoarea diha-niei, agăţîndmse cu mîinile de marginea lădoiului, şi-l înghiţi de data aceasta pînă mai sus de şale. Apoi, îl expulza din nou afară cu alt rîgîit, şi-l mai înghiţi o dată şi încă o dată. în chipul acesta, Ivan Matveici dispărea treptat-treptat sub privirile noastre. în cele din urmă, cu un înghiorţ formidabil, crocodilul îngurgita în întregime, fără cea mai mică urmă, pe eruditul meu prieten. Se putea urmări, de altfel, cum Ivan Matveici aluneca în pîntecul dihaniei, conturîndu-i-se toate formele proeminente. Din nou era cît pe ce să strig, cînd perfidul destin vru să ne mai joace o dată festa : crocodilul se opinti, înecîndu-se pesemne cu boţul acela imens pe care-l înghiţise, căscă

din nou gîtlejul înfricoşător şi din el, o dată cu ultimul rîgîit ţîşni, pentru o clipă numai, capul lui Ivan Matveici, cu o expresie de deznădejde întipărită pe faţă, în timp ce ochelarii, căzîndu-i de pe nas, se rostogoliră pe fundul lădoiului. Părea că acest cap disperat se mai ivise o
237
dată doar pentru â arunca o ultimă iprivire asupra lumii dinafară şi ipentru a-,şi lua rămas bun în gînd de la toate plăcerile vieţii. Dar zadarnică i-a fost încercarea, căci dihania, adunîndu-şi puterile, se mai opinti o dată, înghiţi cu nesaţ şi... cît ai clipi din ochi ! — capul se făcu nevăzut, de data aceasta pe vecie. Această succesivă apariţie şi dispariţie a unui cap de om viu era de-a dreptul înispăimîntătoare, dar în acelaşi timp — fie din cauză că totul se petrecuse cu iuţeala fulgerului şi fără veste, fie din cauza căderii ochelarilor încălecaţi pe nasui lui Ivan Matveici — oferea o privelişte atît de comică, încît, pe neaşteptate şi fără voie, am pufnit în râs ; în clipa următoare, dându-mi seama că nu se cuvine unui bun prieten al casei să se amuze în asemenea triste împrejurări — mă întor-sei grăbit către Elena Ivanovna, spunîndu-i cu un aer cît se poate de compătimitor :
— Acum, s-a isprăvit cu Ivan Matveici al nostru !
Nici nu m-aş încumeta să descriu cît de mare a fost tulburarea Elenei Ivanovna în tot timpul cît .a durat această scenă. La început, după primul strigăt, ea rămase înmărmurită, privind parcă absentă **şi** nepăsătoare la cele ce se petreceau, doar ochii îi avea holbaţi ; apoi deodată izbucni într-un ţipăt sfâşietor, în timp ce eu o apucai de mîini. în aceeaşi clipă, şi proprietarul crocodilului, care începepenise şi el, buimăcit de groază, îşi pocni deodată palmele şi începu a zbiera cu ochii la cer :
-—. O, crocodil al meu, *o, mein allerliebster Karlchen ! Mutter, Multei, Mutter !*
La strigătul lui disperat, uşa din fund se deschise şi apăru *Mutter,* rumenă deşi cam tomnatecă, cu bonetă pe cap şi păr lăţos. Ca lovită de trăsnet, ea dădu drumul la nişte sunete stridente, alergînd către neamţul ei.
Şi atunci se iscă un vacarm — adevărată Sodomă ! Elena Ivanovna, de parcă şi-ar fi ieşit din minţi, ţipa într-una : ,,Cro-iţi-;l ! Croiţi-l !", ţinîndu-se scai cînd de neamţ, cînd de *Mutter.* Ea nu-i slăbea de fel, cerînd, pesemne în neştire, ca cineva să fie biciuit pentru nu ştiu ce motiv. Neamţul şi cu *Mutter,* însă, n-aveau timp de noi : lipiţi de lădoiul crocodilului, ei zbierau ca viţeii în ţarc.
O, mult iubitul meu Karlchen I nevastă.} (Germ.)
Maică, maică, măicuţă I (In sens de
238
— El prăpădit, el acuşi plesnit, pentru că el tînghiţit *ganz* cinovnic ! zbiera neamţul.
— *Unser Karlchen, unser allerliebster Karlchen wird sterben !* urla *Mutter.*
— Acum noi am rămas orfan, fără pine! o seconda patronul.
— Croiţi-l, croiţi-l, croiţii ! repeta ca apucată Elena Ivanovna, agăţîndu-se de surtucul neamţului.
— El zădărît la crocodil ! De ce vostru soţ zădărît la crocodil ? zbiera neamţul, zbătînduse isă scape de ea, tumneata trebuie plătit dacă Karlchen *wird* plesnit, *das war mein Sohn, das war mein einziger Sohn !*
Mărturisesc, eram indignat peste măsură de egoismul feroce aii acestui venetic şi de inima de piatră a dezmăţatei lui *Mutter ;* **totuşi,** strigătele necurmate ale Elenei Ivanovna care o ţinea într-una : ,,Croiţi-l, croiţi-l !" avură darul să mă nelinîştească şi mai mult, atrăgîndu-mi în Cele din urmă toată atenţia, încît mă cuprinse groaza... Trebuie să spun din capul locului că aceste strigăte ciudate eu le-am înţeles de-a-ndoa-selea : mi se părea că iElena Ivanovna îşi pierduse pentru moment judecata şi, în dorinţa de a răzbuna cu orice preţ pierderea scumpului ei Ivan Matveici, pretindea, în chip de satisfacţie, ca drept pedeapsă, crocodilul să fie biciuit... De fapt, intenţia ei era cu totul alta. Cuprins de teiamă, aruncam priviri îngrijorate spre uşă, implorînd-o pe Elena Ivanovna să-şi vină în fire şi, mai cu seamă, să nu întrebuinţeze acest cuvînt dubios : ,,croiţi-l", pentru că aici, în inima Pasajului şi a societăţii culte, la numai doi paşi de sala unde poate că tocmai în acel moment domnul Lavrov îşi ţinea conferinţa publică [3] — o asemenea dorinţă retrogradă nu numai că nu era admisibilă, dar pur şi simplu absurdă, şi dintr-o clipă în alta risca să atragă asupra noastră atît fluierăturile şi huiduielile lumii culte[4] cît şi caricaturile domnului Stepanov[5]. Şi n-a trebuit să aştept mult pentru a constata, spre marea mea consternare, că aceste temeri erau pe deplin întemeiate, căci perdeaua ce despărţea camera crocodilului de săliţa în care se percepea taxa de intrare se dădu la o parte îşi în prag apăru un individ cu mustăţi, cu barbă şi cu o şapcă în mînă. Indoindu-şe din
întreg. (Germ.)
Karlchen al nostru, mult iubitul nostru Karlchen va muri Era fiul meu, singurul meu fiu 1 (Germ.)
(Germ.)
239

şale, cu partea superioară a trupului adusă mult înainte, făcea eforturi apreciabile pentru a-şi menţine picioarele dincolo de prag şi a se isustrage astfel, prudent, de la plata taxei de intrare.

— O dorinţă atît de retrogradă, stimată doamnă, rosti necunoscutul, străduindu-se din răsputeri ca nu cumva să calce pragul, nu vă face cinste în ce priveşte gradul de cultură de care dispuneţi şi de bună seamă se datoreşte unei insuficienţe a fosforului în creierul dumneavoastră. Veţi fi cît de curînd fluierată şi huiduită în cronica progresului, precum şi în publicaţiile noastre satirice...

Necunoscutul n-apucă însă să-şi termine fraza, căci venin-du-şi în fire şi văzînd cu groază că un om vorbeşte în incinta crocodilului, fără să fi plătit taxa de intrare, neamţul se năpusti cu furie asupra personajului cu vederi progresiste şi-l îm-brînci afară în ghionturi. Un moment, dispărură amîndoi de sub privirile noastre îndărătul perdelei şi abia atunci mă dumirii, în sfîrşit, că toată tevatura aceasta se iscase degeaba ; Elena Ivanovna s-a dovedit a fi cu totul nevinovată ; nici prin gînd nu-i trecuse, după cum am spus mai înainte, să supună crocodilul pedepsei retrograde şi înjositoare de a fi biciuit, ci pur şi simplu dorea să-i fie spintecat cu cuţitul pîntecele, pentru ca în felul acesta Ivan Matveici să iasă la lumină, eliberîndu-se din măruntaiele lui.

—i Aşa ! Tumneata vrei crocodil al meu prăpădit ! izbucni din nou neamţul reîntors în menajerie, asta *nein ;* mai pine soţ al vostru prăpădit şi pe urmă al meu crocodil !... Mein *Vatei* expus crocodil, *mein Giossvater* expus crocodil, *mein Sohn wird* expus crocodil, şi *ich wird* expus crocodil ! Toţi *weiden* expus crocodil. Eu cunosc *ganz* Europa, tumneata nu cunoscut *ganz* Europa şi trebuie plătit la mine Straf!

— *Ja, ja!* îi ţinea hangul furioasa nemţoaică, noi nu lăsat la voi isă plece. Cînd Karlchen plesnit, voi plătit la noi *Straf!* — De altfel, e inutil să-l mai spintecăm, adăugai eu calm în dorinţa de a o determina cît mai repede pe Elena Ivanovnn să meargă acasă — întrucît e mai mult decît sigur că acum scumpul nostru Ivan Matveici pluteşte pe undeva prin Empireu.

Nii... Tatăl **meu,,** fiul meu va... eu voi... Toţi vom... întreaga... amendă. (Germ.)

— Dragă prietene, răsună deodată, pe neaşteptate, glasul lui Ivan Matveici, uimindu-ne în cel mai înalt grad, dragul meu prieten, părerea mea este să acţionaţi direct prin comisariat, pentru că fără intervenţia poliţiei, neamţul nu e în stare să priceapă adevărul.

Aceste cuvinte, spuse răspicat şi cu greutate, vădind o extraordinară prezenţă de spirit, ne buimăciră într-atîta, în-cît pentru moment nu ne venea să ne credem urechilor. Cu toate acestea, am alergat fireşte îndată la lădoiul crocodilului şi, pătrunşi de un soi de evlavie, deşi nu fără oarecare neîncredere, îl ascultarăm pe bietul prizonier. Vorbea cu o voce surdă, piţigăiată, puţin stridentă chiar, de parcă ar fi venit de la cine ştie ce depărtare. Aveai impresia că vreun hîtru şugubăţ, trecînd într-o odaie alăturată şi ;astupîndu-şi gura cu o pernă, s-a apucat să imite de acolo, ca să distreze publicul rămas în cealaltă încăpere, cum anume se strigă unul pe altul doi ţărani rătăciţi într-un loc pustiu sau despărţiţi de o rîpă adîncă, demonstraţie la care .avusesem prilejul să asist o dată la nişte cunoştinţe de ale mele, în ajunul sărbătorilor Crăciunului.

•— Ivan Matveici, dragul meu, va să zică eşti viu ! bolborosea Elena Ivanovna.

— Viu şi teafăr, răspunse Ivan Matveici, şi datorită Celui-de-Sus, am fost înghiţit fără nici o vătămătură. Un singur lucru mă îngrijorează : ce vor spune şefii mei ierarhici despre toată tărăşenia asta ; pentru că, orice ai zice, dar să obţii bilet pentru străinătate şi să nimereşti în pîntecele unui crocodil, asta nu prea are haz...

— Lasă, dragul meu, nu-ţi mai bate capul acuma dacă are sau n-are hazîntîi şi-ntîi, trebuie să fii extras cumva de acolo, îl întrerupse Elena Ivanovna.

— Extras ! zbieră proprietarul. Asta nu dau voie extras din crocodil al meu. Acum venit mult publicum şi eu luat *tunfzig kopejken* şi Karlchen nu mai wird plesnit.

— *Gott sei dank !* întări nemţoaica.

— Au dreptate, observă calm Ivan Matveici, principiul economic trebuie să primeze [6].

Mulţumesc lui Dumnezeu. (Germ.)

— Dragă prietene, strigai eu disperat, alerg într-un suflet să mă plîng la autorităţi, fiindcă prevăd că nu vom fi în stare ,s-o scoatem la capăt icu propriile noastre puteri !

— Sînt de aceeaşi părere, observă Ivan Matveici, deşi în secolul nostru de criză economică e greu să

despici burta unui crocodil ifără o despăgubire materială. Aşa stînd lucrurile, se naşte o întrebare firească : cît ne va pretinde proprietarul pentru crocodilul său ? După care urmează o altă întrebare : cine va plăti ? Pentru că, după cum ştii, eu nu prea dispun de mijloace...
— Poate în contul lefii, am intervenit cu sfială, dar proprietarul mă întrerupse pe loc :
— Eu nu vrei vândut crocodil, eu cu trei mii vîndut crocodil, eu cu patru mii vîndut crocodil! Acum năvălit mult publicum. Eu cu cinci mii vîndut crocodil!
Ce mai tura-vura, îşi bătea joc de noi într-un chip îngrozitor ; lăcomia şi cel mai josnic interes îi licăreau în ochi, i se citeau pe faţă.
— Plec ! strigai eu, indignat la culme.
— Şi eu ! Plec şi eu ! se tîngui Elena Ivanovna. Am să mă adresez chiar lui Andrei Osipîci şi am să-l înduplec cu lacrimile mele.
— Nu, asta nu, draga mea, să nu faci una ca asta, se împotrivi energic Ivan Matveici, care de multă vreme era gelos pe Andrei Osipîci, cu atît mai mult cu cît nevastă-sa ar fi fost oricînd dispusă să verse cîteva .lacrimi în faţa unui om cult cum era acesta, ştiind că lacrimile o făceau şi mai atrăgătoare. De altfel, nici pe tine, dragă prietene, nu te sfătuiesc să te duci la el, continuă Ivan Matveici, adresîndu-mi-se mie, n-ai de ce să i te înfăţişezi aşa, nitam-nisam, pe nepusă masă ; cine ştie ce bucluc poate să iasă din asta ! Mai bine du-te chiar azi la Timofei Semionîci şi fă-i o vizită, ca să zicem aşa, particulară ; n-are a face că e un om de modă veche şi cam mărginit, în schimb e un om serios şi, ce-i mai important, nu umblă cu fofîrlica. Transmite-i salutări din partea mea şi isto-riseşte-i întîmplarea în toate amănuntele. întrucit la ultima

partidă de *eialaş* l-am rămas dator şapte ruble, poţi să i le restitui cu acest prilej cum nu se poate mai nimerit : asta va avea darul să înmoaie inima acestui moşneag aspru. în orice caz, sfatul lui poate să ne fie de mare folos. Acum, însă, ia-o deocamdată de aici pe Elena Ivanovna... Linişteşte-te, draga mea, continua el către nevastă-sa, toate aceste văicăreli şi marafeturi muiereşti m-au cam obosit şi tare aş vrea să trag un pui de somn. De altfel, aici e cald şi moale, deşi n-am apucat încă să mă orientez în noul meu adăpost improvizat...
— iSă te orientezi ! Da ce, ai lumină acolo ? exclamă amuzată Elena Ivanovna.
— Sînt cufundat în beznă, răspunse bietul prizonier, am însă posibilitatea să pipăi şi, ca să zic aşa, să mă orientez cu ajutorul mîinilor... Rămîi cu bine, aşadar, fii calmă şi dis-trează-te în voie. La revedere, pe mîine ! Iar tu, Semion Semionîci, vino să mă vizitezi diseară şi, fiindcă te ştiu cam distrat, fă-ţi un nod la batistă ca să nu uiţi...
Drept să spun, abia aşteptam s-o şterg de acolo pentru că mă simţeam frînt de oboseală şi, apoi, mi se cam făcuse lehamite de toată povestea asta. De aceea, m-am şi grăbit s-o iau la braţ pe Elena Ivanovna care, deşi abătută, devenise şi mai fermecătoare din pricina emoţiei — aşa că am condus-o cît mai repede afară din menajerie.
—i Seara, iarăşi douăzeci şi cinici de copeici trebuie plătit taxa intrare ! strigă în urma noastră proprietarul.
— O, Doamne, ce hrăpăreţi sînt oamenii ăştia ! spuse Elena Ivanovna, în timp ce se admira în toate oglinzile montate pe pereţii Pasajului, vădit satisfăcută de a constata efectele binefăcătoare ale emoţiei.
— Principiul economic... îngînai eu cu oarecare tulburare în glas, flatat că însoţesc o cuconiţă atît de nostimă.
— iPrincipiul economic... repetă ea tărăgănat, cu glăsciorul ei fermecător. Spun drept că n-am înţeles nimic din ceea ce spunea adineauri Ivan Matveici despre nesuferitul ăsta de principiu economic.
— Uite, dacă vrei, te lămuresc eu, şi foarte prompt m-am apucat să-i vorbesc despre efectele binefăcătoare ale atragerii

capitalurilor străine în ţara noastră, iucruri ipe care le citisem chiar în dimineaţa aceea în *Petersburgskie izvestia* şi în *Voios*[7].
—• Pentru mine toate astea sună atît de straniu ! mă întrerupse ea după un timp oarecare. Şi acum, te rog, slăbeşte-mă cu aberaţiile astea, urîciosule... Mai bine spune-mi : nu sînt prea îmbujorată la faţă ?
— Nu eşti îmbujorată, ci eşti un bujor de frumuseţe I profitai de prilejul ca să-i plasez un compliment.

— Ştrengarule I murmură femeia flatată în amorul ei propriu. Bietul Ivan Matveici I spuse apoi, înclinîndu-şi cochet căpşorul pe umăr. Mi-e milă ide el, zău ! Apoi exclamă deodată cu îngrijorare : Dumnezeule ! Dar cum o să mănînce el acolo, astăzi... spune-mi cum... şi... şi... ce are să facă... dacă-i vine vreo nevoie ?...
— Iată o problemă cu totul neprevăzută, am răspuns eu puţin cam încurcat. La drept vorbind, nici nu-mi trecuse prin cap aşa ceva. Ce va să zică spiritul practic al femeilor în comparaţie cu noi, bărbaţii, cînd e vorba de rezolvat probleme importante de existenţă cotidiană !
— Sărmanul de el, cum de s-a vîrît într-o palcoste ca asta... şi nici un fel de distracţii, şi întuneric beznă... ce rău îmi pare că n-am măcar o fotografie de-a lui... Iată-mă acum şi văduvă, adăugă ea cu acelaşi zîmbet seducător, intrigată pesemne de noua ei situaţie, hm... oricum, mi se rupe inima pentru el !...
Intr-un cuvînt, se manifesta dorul legitim şi firesc al unei soţii tinere şi frumoase oare şi-a pierdut soţul. Am adus-o, în sfîrşit, acasă, şi după ce am consolat-o cum am putut, am stat împreună cu ea la masă şi am băut o iceaşcă de cafea aromată, apoi la orele şase fix am (plecat la Timofei Semi-onîci, făcîndu-mi socoteala că la această oră toţi familiştii cu ocupaţii precise îşi fac, de obicei, siesta acasă.
După ce am ticluit acest prim capitol într-un stil adecvat întîmplării relatate, îmi propun să adopt de acum înainte un stil, deşi poate nu chiar atît de înalt, în schimb mult mai natural, lucru Idespre care îmi fac datoria să-l previn pe cititor.

II

Preaonorabilul Timofei iSemionîci mă întîmpină cu o grabă suspectă şi ipuţin cam fîstîcit. Mă conduse în cabinetul lui strimt şi închise cu grijă uşa după noi : „Ca isă nu ne deranjeze copiii", spuse el cu o vădită îngrijorare. îmi oferi un scaun lingă birou, iar el se lăsă într-un fotoliu, îşi potrivi pulpanele halatului vătuit şi destul de uzat, apoi, pentru orice eventualitate, afişă de circumstanţă un aer mai mult sau mai puţin oficial, aproape grav, deşi nu ne era şef ierarhic nici mie şi nici -lui Ivan Matveici, ci pur şi simplu coleg de birou şi întrucâtva bun cunoscut de-al nostru.
— întîi de toate, începu el, te rog să ţii seama de faptul că eu nu aim calitatea de şef, şi nu sînt decît un simplu subaltern ca şi dumneata, ca şi Ivan Matveici... De aceea, mă ţin deoparte şi nu sînt dispus să mă amestec într-o chestiune care nu mă priveşte direct şi personal.
Am rămas uluit, dîndu-mi seama că povestea ajunsese la urechile lui. I-am istorisit totuşi, cu lux de amănunte, întreaga păţanie. Ba chiar am făcut-o nu fără oarecare emoţie, ca unul ce-mi împlineam în clipa aceea datoria de prieten adevărat. Mă ascultă fără prea multă uimire, dar eu un aer bănuitor.
—*i* Inchipuieşte-ţi, spuse el, după ce mă lăsă să termin, întotdeauna am avut presimţirea că lui Ivan Matveici are să i se întîmple negreşit un pocinog ca ăsta.
— Dar de ce, Timofei Semionîci ? Inţîmplarea este, după cît se pare, cu totul ieşită din comun, cu totul neobişnuită...
— De acord. N-ai să conteşti, însă, că toată comportarea lui de pînă acum în serviciu îl împingea în mod fatal spre un asemenea deznodămînt. Prea îşi luase nasul la purtare, ba aş putea spune chiar că devenise un înfumurat ! Mereu îi dădea zor cu „progresul" şi cu alte idei de felul acesta, iar acum poftim ! Iaca unde l-a dus progresul !
— Inţîmplarea îmi pare însă din cale-afară de neobişnuită şi nu văd de ce ar putea fi aplicată ca regulă generală pentru toţi progresiştii...
—• Ba nu, aşa e cum îţi spun eu. Asta se-ntîmplă de prea multă, cultură. Crede-mă. Pentru că oamenii care au învăţat prea multă carte se amestecă în toate şi mai cu seamă unde

nu le fierde oala. Dar, poate că voi ăştia vă pricepeţi mai bine, adăugă el pe un ton oarecum ofensat. Eu n-am avut parte de cine ştie ce învăţătură şi apoi sînt om bătrînarn început de la copil de trupă şi uite, anul ăsta sărbătoresc o jumătate de veac de slujbă.
— Vai de mine ! Timofei Semionîci ! Cum poţi să-ţi închipui aşa ceva. Dar Ivan Matveici, dimpotrivă, e dornic de sfatul dumitale, aşteaptă cu nerăbdare să ne dai îndrumări. Ţi le cere, ica să zic aşa, cu lacrimi în ochi.
—• „Ca să zic aşa cu lacrimi în ochi." Hm. Ei bine, astea sînt lacrimi de crocodil şi nu prea te poţi

încrede în ele. Şi, mă rog, ce zor avea să plece neapărat în străinătate ? Şi cu ce bani ? De unde ? După cîte ştiu, nu prea dispune de mijloace...
— A făcut economii, Timofei Semionîci, a pus deoparte din ultima gratificaţie, am răspuns eu cu voce umilită. Intenţiona să plece doar pentru trei luni, să vadă Elveţia... patria lui Wilhelm Teii.
— Wilhelm Teii? Hm!
— Ţinea atît de mult să admire primăvara la Neapole. Să viziteze muzeele, să cunoască moravurile, să vadă animale...
— Hm ! Animale ! Eu socotesc că i-a căşunat să meargă acolo numai din fudulie. Animale ? Ce fel de animale ? Parcă nu sînt şi la noi destule animale ? Slavă Domnului : avem menajerii, muzee, cămile — berechet ! întîlneşti urşi chiar şi la marginea Petersburgului. Uite, chiar şi el, Ivan Matveici, nu a nimerit acum în burta unui crocodil ?...
— Vai de mine, Timofei Semionîci, gîndeşte-te, a căzut năpasta pe capul omului, îţi cere ajutor ca unui prieten, ca unei rude mai în vîrstă, aşteaptă sfatul dumitale şi cînd colo — îl judeci atît de aspru... Fie-ţi milă măcar de biata Elena Ivanovna I
— Vorbeşti de nevastă-sa ? Nostimă cuconiţă, spuse Timofei Semionîci, mai îmbunat parcă, şi trase cu nesaţ o priză de tabac. O persoană subtilă. Durdulie, şi-şi ţine căpşorul aşa, nu ştiu cum, aplecat puţin pe umăr... îţi face plăcere s-o priveşti. Chiar alaltăieri mi-a vorbit ide ea Andrei Osipîci.
— A vorbit de ea ?
— Da, 4 vorbit şi chiar cu nişte expresii cît se poate de admirative. Bustul, zice, privirea, pieptănătura... o bomboană de femeie, zice,,, apoi a rîs, De, tinereţea, ce vrei — şi Timo

fei Semionîci îşi suflă tare nasul. Tînăr, tînăr, dar ia te uită ce carieră face...
—i Dar acuma este vorba de altceva, de cu totul altceva, Timofei Semionîci !
— Fireşte, fireşte.
— Şi atunci cum rămâne, Timofei Semionîci ? —i Nu văd cum aş putea să vă ifiu de folos.
— Să ne dai un sfat, o îndrumare, ca un om cu experienţă, ca o rudă ! Ce să facem ? Cum e mai bine : să acţionăm pe cale ierarhică, sau...
— Pe cale ierarhică ? Asta în nici un caz, interveni grăbit Timofei Semionîci. Dacă aştepţi un sfat de la mine, apoi eu zic că în primul rînd chestiunea asta trebuie muşamalizată ; n-aveţi decît să acţionaţi, ca să zic aşa, pe cale particulară. De altfel, cazul e suspect şi cu totul neobişnuit. Mai cu seamă, neobişnuit, de necrezut. Nu s-a mai pomenit aşa ceva de cînd lumea şi unde mai pui că nici nu prea îl arată într-o lumină favorabilă pe Ivan Matveici... De aceea, întîi de toate se impune prudenţă... Lasă-l să mai zacă acolo un timp. Altă soluţie nu-i. Trebuie să aveţi răbdare, să mai aşteptaţi...
— Ce să mai aşteptăm, Timofei iSemionîci ? Te pomeneşti că se înăbuşă acolo ?
— Adică de ce să se înăbuşe ? Parcă spuneai că s-a instalat destul de confortabil ?
I-am mai istorisit o dată toată întîmplarea. Timofei Semionîci căzu pe gînduri.
—i Hm ! făcu el, răsucindu-şi tabachera în palmă, după părerea mea nu e de loc rău să mai stea puţintel acolo, în loc să umble prin străinătăţi. O să aibă răgaz să mai gândească, să cugete în linişte la situaţia lui ; bineînţeles, nu trebuie lăsat să se înăbuşe, de aceea e cazul să luaţi măsurile cuvenite pentru bunăstarea sănătăţii lui : să se ferească, să zicem, de răceală, tuse şi altele... Cît despre neamţ, părerea mea personală este că dreptatea e de partea lui şi apoi, are o situaţie privilegiată pentru că Ivan Matveici este acela care s-a băgat în crocodiM *lui,* cu de ila sine putere, şi nu *el* a intrat, fără vreo încuviinţare în crocodilul lui Ivan Matveici, care, de altfel, după cîte ştiu, nici nu a avut vreodată un crocodil. Or, crocodilul fiind o proprietate particulară, înseamnă că nu-i putem despica burta fără a-l despăgubi pe proprietar.
— Pentru salvarea omenirii, Timofei Semionîci !

— Ei, cît despre asta, e treaba poliţiei. Acolo să vă a-dresaţi;
— Dar dacă se întîmplă să fie nevoie de prezenţa lui Ivan Matveici la serviciu ? Dacă o să-l cheme cineva ?
— De Ivan Matveici să fie nevoie ? He, he, he ! Mai întîi că el este în concediu şi ca atare putem să ignorăm cu ce anume se îndeletniceşte în timpul ăsta ; n-are decît să viziteze tot felul de ţări europene. Se schimbă treaba dacă, după ce expiră concediul, nu se prezintă la serviciu ; atunci, bineînţeles, o să ne interesăm, o isă cerem informaţii...
— Să stea aşa trei luni ? Timofei Semionîci, Doamne fereşte !

— El singur e de vină. Cine l-a pus să se bage în burta crocodilului ? iPînă la urmă, te pomeneşti că o să fim nevoiţi să angajăm şi o dădacă pentru el, ceea ce, după cum ştii, nu e prevăzut în statele de personal. Principalul e că acest crocodil este proprietate particulară, şi, prin urmare, aici intervine aşa-numitul principiu economic. Iar principiul economic, fireşte, primează. Dăunăzi, la serata de la Luka Andreici, tocmai despre asta a vorbit şi Ignati Prokofici, îl cunoşti pe Ig-nati Prokofici ? Capitalist de vază, învîrteşte afaceri, nu glumă şi ce meşter iscusit la vorbă ! Bine le mai ticluieşte : „Avem nevoie, zice, de industrie. Industria noastră e cam şubredă. Trebuie s-o creăm. Trebuie să creăm capitalul, clasa de mijloc, sau, cum i se zice — burghezia, trebuie s-o creăm. In-trucît însă n-avem capitaluri, înseamnă că trebuie să le atragem din străinătate. Pentru asta, trebuie, în primul rînd, să dăm mînă liberă societăţilor străine să cumpere în loturi pă-mîntuTile noastre, cum se practică pretutindeni peste graniţă. Sistemul acesta de proprietate în obşte este o adevărată pacoste, zice, pentru noi — este otravă, sinucidere ! Să-l fi auzit cum vorbea, cu cîtă aprindere. Fireşte, le vine la în-demînă : oameni cu capitaluri... nu acolo, nişte bieţi slujbaşi ca noi. Cu obştea, zice, nu e chip să propăşească nici industria şi nici agricultura. Trebuie, zice, să lăsăm societăţile străine să cumpere pe cît e cu putinţă toate pământurile noastre, bucată cu bucată, iar apoi să fie fărîmiţate, fărîmiţate, fărî-miţate, în loturi cît se poate de mici ; ştii, o spunea aşa răspicat : fă-rî-mi-ţa-te, zice, şi pe urmă vîndute în proprietate privată, şi nu vîndute, ci pur şi simplu date în arendă. Cînd, zice, tot pămîntul va fi în mîinile societăţilor străine, atrase

pentru asta la noi, atunci se poate fixa o arendă oricît de mare. în felul acesta, ţăranul va lucra întreit pentru a-şi cîş-tiga bucăţica de pîine ; unde mai pui că oricînd poate fi alungat de pe locul lui. Prin urmare, ţăranul va simţi asta pe pielea lui, de aceea va fi supus, harnic şi pentru acelaşi preţ va produce de trei ori mai mult. Or, aşa, în obşte, ce grijă are ? Ştie că n-are să moară de foame, de aceea nici capul nu-l doare ! O duce numai în lene si beţie. în schimb, în buzunarul nostru or să curgă bani cu nemiluita, or să apară şi capitaluri şi atunci... să vezi burghezie ! Uite, de pildă, ziarul politic şi literar englezesc *Times,* ocupîndu-se de starea finanţelor noastre, constata mai dăunăzi că de-aia stăm prost cu finanţele fiindcă n-avem o clasă de mijloc, n-avem pungi barosane, n-avem proletari harnici şi supuşi... Grozav mai vorbeşte Ignati Prokofici ăsta ! Adevărat orator. Are de gînd să întocmească un memoriu si să-l înainteze şefilor ierarhici, iar apoi să-l publice şi în *Izvestia.* Aioi nu mai e vorba de visuri şi fantezii, cum le născoceşte Ivan Matveici...

— Şi atunci cum rămîne cu Ivan Matveici ? am intervenit eu, profitînd de prilej, după ce-l lăsasem pe moşneag să trăncănească în voie. Tare îi mai plăcea uneori lui Timofei Semionîci să flecărească şi să arate astfel că nici el nu e înapoiat, ba chiar că e la curent cu toate noutăţile.

— Cu Ivan Matveici ? Păi tocmai acolo voiam să ajung şi eu. Nu sîntem noi aceia care ne zbatem ca să atragem în ţara noastră capitalurile străine ? Şi atunci, judecă şi dumneata, capitalul crocodilului de-abia a început să se dubleze datorită lui Ivan Matveici şi cînd colo, noi, în loc să-l protejăm pe proprietarul străin, ne străduim, dimpotrivă, să despicăm burta chiar a capitalului lui de bază. E .admisibil, spune şi dumneata ? După mine, Ivan Matveici, ca fiu adevărat al patriei, ar trebui să fie mîndru şi fericit că prin persoana lui a putut să contribuie la dublarea, ba cine ştie, poate chiar la triplarea valorii unui crocodil străin. E cît se poate de necesar pentru atragerea capitalurilor. Dacă-i merge unuia bine, nu trece .mult şi vine altul cu un crocodil, apoi vezi cum un al treilea aduce doi sau chiar trei crocodili deodată. Iar în jurul lor se concentrează din ce în ce mai multe **capiteluri.** Poftim, uite c-a şi răsărit burghezia. Asemenea acţiuni trebuie deci încurajate.

— Dar bine, Timofei Semionki ! am încercat să protestez. Văd că dumneata îi pretinzi bietului Ivan Matveici o abnegaţie aproape supraomenească !

— Eu nu pretind nimic ; şi în primul rînd, te rog — cum te-am rugat şi mai înainte —• să-ţi bagi în cap că eu nu am calitatea de *şef* şi, ca atare, n-aş putea pretinde de la nimeni nimic. Vorbesc ca un fiu al patriei mele, adică vreau să spun că vorbesc nu oa *Fiul Patriei* [8], ci pur şi simplu ca un fiu al patriei. în definitiv, cine l-a pus să se bage în burta crocodilului ? Un om cu greutate, cu grad respectabil, căsătorit legitim şi, poftim — să facă un asemenea pas nesocotit! E admisibil, spune şi dumneata ?

— Bine, dar pasul ăsta l-a făcut fără voie.

— Cine ştie ? Şi, în afară de asta, cu ce bani vreţi să-l despăgubiţi pe proprietarul crocodilului, ai putea să-mi spui ? • — Mă gîndesc, poate în contul lefii, Timofei Semionici.

— Crezi că o să ajungă ?

— Nu ajunge, Timofei Semionki, am răspuns eu, amărît. La început, neamţul s-a cam speriat că-i crapă crocodilul; pe urmă însă, cînd s-a convins că nu-i nici o primejdie, a început să facă pe grozavul, bucuros că poate cere preţ dublu.
— Nu numai dublu, ci întreit, poate chiar şi împătrit! Publicul va da acum năvală, iar proprietarii ăştia de crocodili sînt nişte oameni tare isteţi. Unde mai pui că sîntem în plin carnaval, şi toată lumea e pornită pe petreceri : de aceea, repet, în primul rînd Ivan Matveici trebuie să rămînă incognito, să stea în expectativă şi să nu se pripească. Chiar dacă toată lumea ar şti că se află în burta crocodilului, nu trebuie să afle acest lucru în mod oficial. în privinţa asta, s-ar putea spune că Ivan Matveici este chiar avantajat de împrejurări deosebit de favorabile, căci toţi îl ştiu plecat în străinătate. Chiar dacă o să meargă vestea că se află în burta crocodilului, ne facem că nu dăm crezare acestor zvonuri, şi pace. Cred că ar fi cea mai bună soluţie. Principalul e să-şi păstreze răbdarea ; şi ce zor nevoie mare să se grăbească atîta ?
— Dar dacă...
— Nu-i mai purta de grijă, are o constituţie destul de solidă...
— Şi pe urmă, după atîta amar de aşteptare ?... — De, n-aim să-ţi ascund că acest caz se prezintă din cale-afară de încurcat. E greu de prevăzut cum se vor desfă-
250
şura lucrările, cu atît mai mult cu cît pînă acuma n-au mai fost înregistrate cazuri asemănătoare. Nu există nici un precedent. Dacă am avea măcar un singur exemplu de acest fel, încă ne-am mai putea orienta cumva. Dar asa, ce putem face ? Pînă stai să chibzuieşti, să despici firu-n patru, afacerea tărăgănează.
O idee fericită îmi străfulgera prin cap.
— iDar nu s-ar putea oare aranja în aşa fel — mi-am dat cu părerea — o dată ce tot îi e sortit să stea în burta monstrului şi, prin graţia Providenţei, să rămînă teafăr — nu s-ar putea să înainteze o cerere spre a fi considerat prezent la serviciu ?
— Hm... poate într-un concediu fără salariu...
— Da cu salariu nu s-ar putea ? — Pe ce bază ?
—• Cu titlu de deplasare în interes de serviciu...
— Ce fel de deplasare anume şi unde ?
—• Păi, în măruntaiele crocodilului... ca să zicem aşa, pentru a culege informaţii, pentru a cerceta datele la -faţa locului. Fireşte că ar fi o măsură cu totul nouă, însă de buna seamă progresistă, şi unde mai pui că va demonstra grija noastră pentru cultură...
Timofei Semionîci rămase din nou pe gînduri.
— Să delegi un funcţionar special, spuse el în cele din urmă, în măruntaiele crocodilului, cu însărcinări speciale, ar fi, după părerea mea personală, un lucru absurd. Mă tem că în state nu e prevăzută o asemenea ifuncţie. Şi ce fel de însărcinări ar putea să primească, de pildă, într-o asemenea situaţie.
— Să studieze, să zicem, natura chiar în firea ei — pe viu. Astăzi, tot felul de ştiinţe naturale, botanica şi altele sînt doar la mare preţ... Ar putea să trăiască acolo şi să facă comunicări... Hai să zicem, cu privire la digestie, sau pur şi simplu despre viaţa şi obiceiurile animalelor. O delegaţie în vederea culegerii de date documentare.
— Adică, în domeniul statisticii. în asta, drept să spun, nu mă prea pricep, şi nici măcar nu sînt filozof. Date, zici ! Păi, noi şi aşa sîntem copleşiţi de tot felul de date şi nici nu mai ştim ce să facem cu ele. Pe lîngă aceasta, o asemenea statistică prin ea însăşi e cam primejdioasă,,.
--. Şi de ce-i primejdioasă ?
251
— Ce imai itura-vura, eu zic că-i primejdioasă ! Apoi, gîn-deşte-te şi cred că ai isă fii de acord cu mine, că toate aceste date el le va culege, ca să zicem aşa, stînd culcat pe o rină Şi unde s-a mai văzut ca cineva să-şi facă serviciul culcat pe o rină ? Ar fi o inovaţie şi încă una foarte periculoasă ; mai cu seamă că nu există — o repet — nici un precedent în acest sens. Uite, dacă am avea cel puţin un singur precedent, atunci cred că s-ar putea obţine pentru el o delegaţie de deplasare.
—• De unde să avem asemenea precedente, Timofei Semionîci, cînd în ţara noastră pînă acum n-au mai fost aduşi crocodili vii ?
— Hm ! Da... făcu, impresionat de acest argument, Timofei Semionîci şi căzu din nou pe gînduri. Dacă vrei să ştii, obiec-ţiunea asta a dumitale mi se pare cît se poate de judicioasă şi ar putea chiar să

servească drept temei pentru cercetarea ulterioară a cazului. Şi totuşi, cînd te gîndeşti, că dacă o dată cu apariţia la noi a unor crocodili vii, o să înceapă să ne dispară funcţionarii şi apoi, pe motivul că în pîntecul crocodilului e cald şi moale, or să înceapă să pretindă să fie delegaţi acolo, ca pe urmă să zacă pe o rînă... cred că eşti de acord şi dumneata că ar fi un exemplu dăunător. Te pomeneşti că, aşa, fiecare va căuta să se vîre în burta unui crocodil ca să primească leafa degeaba.

— Dă-ne o mînă de ajutor, Timofei Semionîci, fă-ne acest serviciu ! Apropo : Ivan Matveici m-a rugat să-ţi transmit o datorie de la cărţi, şapte ruble, ide la o partidă de eraaş.

— Aşa-i, pierduse la cărţi dăunăzi, la Nikifor Nikiforici ! Mi-aduc aminte. Şi ce bine dispus era în seara aceea, ne-a distrat pe toţi, şi uite acum, ce belea!...

Bătrînul era sincer mişcat.

— Nu ne lăsa, Timofei Semionîci.

— îţi făgăduiesc să fac tot ce-mi stă în putinţă. Am să încerc să intervin personal, în mod particular şi cu titlu informativ, acolo unde trebuie. Dumneata, însă, vezi de află, aşa, pe cale neoficială, pe de lături, ce anume preţ ar fi de acord să primească proprietarul pentru crocodilul său ?

Timofei Semionîci părea vizibil îmbunat. — Negreşit, arn răspuns eu, şi îndată vin la dumneata să-ţi dau raportul.

252

— Dar nevastă-sa... e singura acum S-o *îi* plictisind de moarte, sărăcuţa de ea ?

— N-ar fi rău să-i faci o vizită, Timofei Semionîci.

—. Chiar aşa, am să-i fac o vizită, mă şi gîndeam la asta mai adineauri. E un prilej cît se poate de nimerit... Cine naiba l-a pus să se ducă la panoramă să vadă crocodilul ăsta ? De altfel, nu m-aş da nici eu în lături să-mi arunc, doar aşa, ochii...

— Să te duci, Timofei Semionîci, să te duci să-l vizitezi şi pe nenorocitul acela de Ivan Matveici.

— Am să mă duc neapărat. Bineînţeles, pasul acesta al meu nu trebuie socotit ca o intenţie de a-i da vreo speranţă. Mă voi duce ca o persoană particulară... Aşadar, la revedere ; acum sînt aşteptat la Nikifor Nikiforici ; poate treci şi dumneata pe acolo ?

— Ba nu ; eu trebuie să mă duc la prizonierul nostru.

— Ca să vezi, iată-l acum şi prizonier !... Ce imprudenţă ! Mi-am luat rămas bun de la moşneag. Tot felul de gînduri

îmi roiau prin cap. E un om cumsecade şi tare cinstit acest Timofei Semionîci, dar nu ştiu de ce, despărţindu-mă de el, m-am bucurat totuşi că-şi sărbătoreşte jubileul de cincizeci de ani şi că oameni ca Timofei Semionîci se întîlnesc la noi din ce ân ce mai rar astăzi. M-am îndreptat, fireşte, grăbit spre Pasaj ca ;să-l pun la curent despre itoate pe sărmanul Ivan Matveici. Eram curios la culme să aflu cum s-a instalat acolo, în crocodil, şi cum ân general un om poate să viеţuiască în burta crocodilului. Mă întreb, dacă într-adevăr e cu putinţă ca cineva să trăiască într-un crocodil ? Uneori, zău, aveam impresia că toate acestea nu erau decît un coşmar, un vis groaznic, monstruos, cu atît mai mult cu cît era vorba, de fapt, despre un monstru...

III

Şi totuşi nu era un vis, ci realitatea crudă, neîndoielnică. Căci altminteri, de ce m-aş fi apucat să vă povestesc ! Dar să continuu...

253

Am ajuns :1a Pasaj destul de itirziu, cam pe ia ora nouă, şi pentru a pătrunde în camera unde era expus crocodilul, a trebuit să folosesc intrarea din dos, deoarece neamţul închisese panorama de data aceasta mult mai devreme ca de obicei. El se plimba prin încăpere îmbrăcat ca de casă, într-un surtuc ponosit *,şi* soios, în schimb părea incomparabil mai bine dispus decît în dimineaţa acelei zile. Se vedea bine că nu mai are nici o teamă şi că „publicum mult venit". Mai tîrziu apăru şi *Mutter,* probabil ca să-mi pândească orice mişcare. Din cînd în cînd, neamţul şi cu *Mutter* a lui îşi vorbeau misterios în şoaptă. Cu toate că panorama era închisă, el îmi pretinse totuşi o monedă de douăzeci şi cinci de copeici. Ce exces de acurateţa !

— Tumneata trebui plătit la mine fiecare dat ; publicum trebuie plătit una rublă, iar tumneata douăzeci şi cinci *ko-peiken,* căci tumneata eşti bun prieten la al vostru bun prieten, iar *ich* dau respect la prietenie...

— Trăieşti, eşti încă viu, scumpul şi eruditul meu prieten ? strigai cu glas tare, apropiindu-mă de crocodil, în speranţa că vorbele mele vor ajunge la urechile lui Ivan Matveici şi-i vor măguli amorul propriu.

— Viu şi sănătos, răsună surd vocea lui, de parcă ar fi venit de undeva de departe sau de sub pat, cu toate că mă aflam foarte aproape, viu şi sănătos, dar despre asta mai pe urmă... Ce se mai aude ? Prefăcîndu-mă că nu i-am auzit întrebarea, mă grăbii să-l descos plin de solicitudine : cum se simte, cum o mai duce, cum e acolo şi în general ce e pe acolo în burta crocodilului ? Asta o cereau şi sentimentele mele de prietenie şi regulile de cea mai elementară politeţă. El mă întrerupse, înciudat, făcînd pe capriciosul.
— Ce se mai aude ? strigă el, vorbindu-mi după obicei, pe un ton de comandă cu vocea-i piţigăiată, de data aceasta nespus de antipatică.
I-am povestit, pînă în cele mai mici amănunte, toată convorbirea mea cu Timofei Semionîci pe un ton care să-i dea a înţelege că sînt jignit.
— Moşneagul are dreptate, hotărî Ivan Matveici pe acelaşi ton tăios pe care îl adopta de fiecare dată faţă de mine. îmi plac oamenii practici şi nu pot să sufăr pe molîii sentimentali. Sînt gata însă a recunoaşte că ideea ta în privinţa

delegaţiei nu-i chiar absurdă de tot. într-adevăr, aş putea să comunic de aici multe informaţii interesante din punct de vedere etic şi ştiinţific. Acum însă lucrurile iau o întorsătură cu totul neprevăzută, de aceea, nu chestiunea lefii trebuie să ne preocupe în primul rînd. Ascultă-mă cu băgare de seamă. Stai jos sau eşti în picioare ?
— în picioare.
— Ia loc atunci, aşază-te undeva, fie chiar şi pe duşumea şi ascultă-mă cu toată atenţia.
înciudat, apucai un scaun şi, punîndu-l lîngă lădoiul crocodilului, 31 tiiîntii cu zgomot pe duşumea, ca să-ani vărs năduful.
— Ascultă, lîncepu el poruncitor, s-a adunat astăzi aici o lume imensă ; icătre seară, mulţimea nu mai încăpea, aşa încît a trebuit să intervină poliţia ca să facă ordine. La ora opt, adică mai devreme ca de obicei, proprietarul găsi cu cale să închidă panorama, ca să aibă timp să facă numărătoarea banilor încasaţi si să se pregătească mai bine pentru a doua zi. Sînt convins că mîine lumea va da năvală ca la iarmaroc. Aşadar, ne putem aştepta ca toţi oamenii culţi din capitală, doamnele din înalta societate, ambasadorii, juriştii ş.a.m.d. să vină în pelerinaj pe aici. Mai mult chiar : vor sosi vizitatori pînă şi din provinciile cele mai îndepărtate ale întinsului şi atît de interesantului nostru imperiu. în concluzie, ochii tuturora sînt pe mine şi, deşi zac ascuns aici, totuşi am un rol de primă importanţă. De aceea, mi-am pus în gînd să încep o acţiune de luminare a acestei gloate de gură-cască. Pe baza experienţei căpătate, le voi oferi un exemplu de măreţie şi de resemnare în faţa destinului ! Voi fi, ca să zic aşa, o tribună de pe care voi începe să îndrum omenirea. Dacă n-ar ifi decît informaţiile ştiinţifice pe care le-aş putea furniza cu privire la monstrul în care locuiesc acum —• şi tot ar fi nişte lucruri preţioase. De aceea, nu numai că mu mă plîng de ceea ce mi s-a întîmplat, ci, dimpotrivă, sper că prin aceasta să fac cea mai strălucită carieră.
— Vezi numai să nu te plictiseşti, observai eu cu ironie usturătoare.
Mă indigna mai cu seamă faptul că Ivan Matveici nu mai folosea pronume personale, atît de mult i se urcase la cap. Aiurelile pe care le debitase acum avură darul să mă scoată din sărite ! „Cum poate fi atît de îngîmfat zănaticul ăsta în

situaţia în care se găseşte ? scrâşneam eu în sinea mea. în asemenea împrejurări ar fi trebuit să verse lacrimi amare şi nu să se umifle-n pene."
— N-am să mă plictisesc cîtuşi de puţin ! mi-o reteză scurt, pentru că sînt pătruns de idei măreţe ; abia acum am prilejul să visez în voie la îmbunătăţirea soartei întregii omeniri. Din pîntecele acestui crocodil va ţîşni acum adevărul şi lumina. Nu mă îndoiesc că aici am să ajung să descopăr o nouă teorie proprie a noilor relaţii economice, teorie cu care mă voi putea mândri. Pînă acum, n-am putut s-o fac din lipsă de timp, absorbit de slujbă şi de deşarte distracţii mondene. Voi răsturna tot ce s-a afirmat pînă acum şi voi deveni un nou Fourier. Apropo — i-ai dat cele şapte ruble lui Timofei Semionîci ?
— I-am dat de Ia mine, încuviinţai eu, căutînd să subliniez prin ton că banii i-am avansat din propriul meu buzunar.
— Las ică ţi le restitui, n-avea nici o grijă, răspunse el cu trufie. Aştept să mi se mărească cît de curînd leafa, căci cine ar merita acum acest lucru mai mult decît mine ? Aduc foloase incalculabile. Dar să revenim la chestiunile noastre. Ce-i cu soţia... ?

—• Întrebi, probabil, de Elena Ivanovna ?
— Ce-i cu nevastă-mea ? iţipă el, de data aceasta cu o voce şi mai stridentă.
N-aveam încotro ! Supus, dar scrâşnind din dinţi, i-am povestit cum am lăsat-o ipe Elena Ivanovna. Dar nu-mi dădu răgaz să isprăvesc.
— în privinţa ei, am nişte planuri cu totul speciale, începu el nerăbdător. Dacă eu ann şanse să devin celebru *aici,* vreau ca ea să ajungă celebră *acolo.* Savanţii, poeţii, filozofii, mineralogii veniţi de pretutindeni, oameni de stat, după ce se vor întreţine dimineaţa cu mine, seara se vor duce în salonul ei. Începind din săptămâna viitoare, ea va trebui să dea recepţii !în fiecare seară. Leafa dublată va permite să facem faţă cheltuielilor şi, întrucît recepţiile acestea se vor limita la ceai şi câţiva lachei angajaţi, totul va merge strună. Şi aici şi acolo nu se va vorbi decît despre mine. De mult aştept prilejul acesta de a fi în centrul atenţiei şi în gura tuturor, dar nu mi-a fost dat sămi văd visul cu ochii din cauza gradului mic si situaţiei mele neînsemnate în societate. Acum,
idealul meu se va (înfăptui datorită unei simple (înghiţituri de crocodil. Orice cuvânt al meu va fi ascultat, orice cugetare va fi cântărită, discutată, transmisă din gură în gură şi publicată. Abia acum o să le arăt eu cine sînt! Toată lumea îşi va da seama, în sfîrşit, ce imense capacităţi au fost lăsate să se irosească în măruntaiele unui monstru. „Omul acesta ar fi putut ajunge ministru de externe, ar fi putut conduce un regat", vor spune unii. „Da, omul acesta încă n-a condus pînă acuma nici un regat străin", vor spune alţii. în ce măsură, întrucît, te-ntrefo, aş fi mai prejos de un oarecare GarnierPages[9], de pildă, sau cum s-or mai fi cheimînd acolo ?... Nevastă-mea trebuie să fie *pendant-n* meu : eu sînit înzestrat cu inteligenţă, ea are farmec şi frumuseţe. „E frumoasă, de aceea şi este soţia, lui", vor zice unii. „E frumoasă tocmai *pentru că este soţia lui",* vor corecta alţii. Pentru orice eventualitate, Elena Ivanovna să-şi cumpere chiar mîine dicţionarul enciclopedic editat sub îngrijirea lui Andrei Kraievski, pentru a fi în stare să întreţină orice discuţie înaltă. Să caute în primul rînd să citească articolul premier-politic din *S. Peter-burgskie izvestia,* comparînd zilnic cu ceea ce apare în *Voios.* Sper că patronul va consimţi să mă ducă din cînd în eînd, împreună cu crocodilul lui, în strălucitul salon al soţiei mele. Stînd .în lădoi, în mijlocul salonului somptuos, am să rostesc cu dărnicie cugetări spirituale, pe care le voi pregăti încă de dimineaţă. Unui bărbat de stat îi voi împărtăşi proiectele mele ; cu poeţii voi face conversaţie în rime ; faţă de doamne voi fi glumeţ şi curtenitor, fără să depăşesc limitele unei ţinute absolut decente, dat ifiind că îm situaţia actuală nu prezint nici o primejdie pentru soţii lor. Tuturor le voi da prin persoana mea pilda măreaţă a supunerii faţă de soartă, faţă de voia (Providenţei. Din nevastă-mea am să fac o sclipitoare doamnă literată ; am s-o lansez şi tot eu am s-o explic publicului : fiind soţia mea legitimă, ea trebuie să întrunească cele mai alese însuşiri, şi dacă lui Andrei Alexan-drovici pe bună dreptate i se spune Alfred de Mus set al Rusiei, apoi cu şi mai multă dreptate se va spune despre Elena Ivanovna că este o adevărată Eugenie Tour a noastră, a ruşilor.
Mărturisesc că, deşi toate aberaţiile astea se potriveau într-o oarecare măsură lui Ivan Matveici, aşa cum îl cunoşteam dintotdeauna, totuşi, la un moment dat, îmi venea

să cred că are febră şi că aiurează. Era acelaşi, obişnuitul Ivan Matveici, văzut însă printr-o lupă care măreşte de cel puţin douăzeci de ori.
— Dragă prietene, l-am întrebat eu, nutreşti speranţa s-o duci aşa vreme îndelungată ? Şi, în general, spune-mi : eşti bine, sănătos ? Cum mănînci, cum dormi, cum respiri ? îţi sînt doar prieten şi cred că vei fi de acord şi tu că întîmpla-rea aceasta este cu totul supranaturală şi, ca atare, curiozitatea mea e cît se poate de firească.
—i O curiozitate deşartă şi atîta tot, rosti el isentenţios. Cu toate astea, ţi-o voi satisface. Mă întrebi cum m-am aranjat în interiorul monstrului ? în primul rând, crocodilul, spre marea mea surprindere, s-a dovedit a fi complet gol. Tot interiorul lui nu este decât un imens sac gol, făcut din cauciuc, asemenea produselor de cauciuc care se vînd la noi pe Go-rohovaia sau Morskaia şi dacă nu mă înşel, şi pe bulevardul Voznesenski. Altfel, gîndaşte-te şi tu, cum aş fi putut să încap într-însul ?
— E cu putinţă oare ? am exclamat eu, **cuprins** de o legitimă mirare. E cu putinţă oare ca ,pe dinăuntru crocodilul să fie cu desăvîrşire gol ?
— Cu desăvîrşire, confirmă aspru şi impunător Ivan Matveici. Probabil că a fost făcut aşa după legile înseşi ale naturii. Crocodilul nu are decît o gură imensă, prevăzută cu nişte dinţi ascuţiţi şi, ca anexă la această gură, o coadă destul de lungă. Asta-i cam tot ce are de fapt. Iar la mijloc, între aceste două

extremităţi, se află o cavitate goală, căptuşită cu un fel de cauciuc, ba, mai mult ca sigur, este chiar cauciuc veritabil.
— Dar coastele, stomacul, intestinele, ficatul, inima ? l-am întrerupt eu, cu un fel de ciudă.
— Nici pomeneală de aşa ceva. N-nimic, absolut nimic din organele amintite şi probabil că nici n-au existat vreodată. Toate acestea nu sînt decît ifantezia deşartă a unor călători neserioşi. Aşa cum este umflată o pernă pentru cei cu hemoroizi, tot aşa umplu şi eu, prin persoana mea, vidul acestui crocodil. El este elastic şi deci poate fi întins pînă la dimensiuni uriaşe. Chiar şi tu, în calitatea ta de prieten al casei, ai fi putut să încapi alături de mine, dac-ai fi fost cît de cît animat de sentimente generoase. Ba şi atunci ar mai fi rămas loc destul. Mă gîndesc chiar că, la nevoie, aş putea
258
s-o poftesc aici şi pe Elena Ivanovna. De altfel, conformaţia asta cu vid lăuntric a crocodilului este în deplină concordanţă cu ştiinţele naturale. Pentru că să presupunem, de pildă, că tu ai fi fost chemat să construieşti un crocodil nou ; de la bun început, ţi-ai fi pus întrebarea cît se poate de firească : care este însuşirea principală a unui crocodil ? Răspunsul e clar : să înghită oameni. Cum s-ar putea realiza, aşadar, o construcţie corespunzătoare pentru ca el să poată înghiţi oameni ? Răspunsul e şi mai clar : lăsîndu-l complet gol pe dinăuntru. De mult încă fizica a demonstrat că natura nu suportă vidul. De aceea şi interiorul unui crocodil trebuie să fie neapărat gol, ca să nu poată suporta vidul şi deci să fie oricînd dispus a înghiţi şi a-şi umple golul cu ce se nimereşte. Iată, aşadar, singura explicaţie logică şi raţională a faptului că toţi crocodilii ne înghit pe noi, oamenii. Cu totul altfel e construit omul: cu cît mai gol este, de pildă, capul unui om, cu atît mai puţin simte nevoia să-l umple, aceasta fiind singura excepţie de la regula generală. Toate astea mi se par acum clare ca lumina zilei: toate aceste adevăruri am ajuns să le descopăr prin propria mea minte şi experienţă acum cînd mă aflu, ca să zic aşa, chiar în străfundurile naturii, în retorta ei, cu urechea ciulită la bătăile pulsului ei. Pînă şi etimologia vine în sprijinul teoriei mele, deoarece însăşi denumirea de crocodil înseamnă lăcomie nemăsurată. Crocodil — *Crocodillo* — este, fără îndoială un cuvânt de origine italiană, contemporan, probabil, cu vechii faraoni egipteni şi derivând, după cît se pare, din rădăcina cuvîntului franţuzesc *croquer,* ceea ce înseamnă a mînca, a devora şi, ân general, a folosi ceva drept aliment. Toate acestea am de gînd să le expun în prima mea conferinţă în faţa publicului ce se va aduna în salonul Elenei Ivanovna, atuncd cînd voi fi transportat acolo cu lădoi cu itot.
—- Dragul meu prieten, n-ar strica de ioc să iei un purgativ ! strigai eu pe negîndite, în timp ce în sinea mea repetam îngrozit : „Are febră, febră, precis are febră !"
— Fleacuri! făcu el dispreţuitor. Şi apoi, nu te gîndeşti că în actuala mea situaţie ar ii cît se poate de incomod. Am bănuit, de altfel, că ai să aduci vorba de purgative.
— Şi totuşi, dragă prietene, spune-mi cum... cum te hrăneşti acum ? Ai stat la masă azi, sau n-ai stat ?
17
259
— N-am stat la masă, dar sînt sătul şi foarte probabil ca de acum încolo nu voi mai avea nevoie niciodată de hrană ! De altfel, e lesne de înţeles : umplînd cu persoana mea pîn-tecele crocodilului, prin însuşi acest ifapt, el se simte sătul. De-acum înainte, ani ide-a rîndul se poate lipsi de hrană. Pe de altă parte, sătul de prezenţa mea, îmi va transmite la rîndul lui toate sucurile vitale din corp. Asta ar veni cam aşa cum se întîmplă cu unele femei cochete pînă la rafinament, care-şi oblojesc la culcare trupul durduliu cu bucăţi de carne crudă, pentru ca apoi, după baia de dimineaţă, să pară proaspete, zvelte, fragede şi seducătoare. în felul acesta, hrănin-du-l pe crocodil, la rîndul meu eu capăt de la el hrana necesară, ceea ce înseamnă că ne hrănim reciproc. Cum însă nu-i de loc uşor, chiar şi pentru un crocodil, să mistuie un om ca mine, se poate presupune că-i cade greu la stomac, deşi —• propriu-zis — nici nu-l are •, şi iată de ce, pentru a nu-i pricinui monstrului o durere inutilă, caut să mă răsucesc cît mai rar de pe o parte pe alta şi, cu toate că aş fi putut s-o fac în voie, mă abţin, îndemnat de sentimente de adevărată omenie. Ar fi singurul inconvenient al situaţiei mele din momentul de faţă şi, într-un sens alegoric, Timofei Semionîci are perfectă dreptate cînd mă consideră un om care zace pe o rină ! Dar eu voi dovedi că şi stînd culcat pe o rînă — ba mai mult decît atît — că numai stînd aşa culcat pe o rînă, ar putea fi transformată soarta omenirii. Toate marile idei şi teorii din paginile ziarelor şi revistelor noastre isînt de bună seamă emise de nişte oameni care zac pe o rînă ; iată de ce li se zice : „idei de cabinet". Ei şi ? Puţin îmi pasă cum li se zice ! Am de gînd să născocesc acum un întreg sistem social şi nici nu-iţi închipui ce uşor e să faci aşa ceva ! E de ajuns să te izolezi undeva departe de «lume, într-un colţ singuratic sau chiar într-un crocodil, să închizi ochii şi pe dată ai şi născocit un

adevărat paradis pentru întreaga omenire. Adineauri, imediat după plecarea voastră, mam apucat să meditez ;şi am născocit trei sisteme de acest fel, iar acum sînt pe cale de a elabora un al patrulea. E drept că pentru asta trebuie întîi să răstorn totul ; dar, stînd aşa într-un crocodil, e foarte uşor să dărâmi orice ; ba, ;aş spune că abia aici, în burta crocodilului vezi parcă mai limpede totul... Fireşte, în situaţia mea de acum există şi unele inconveniente, deşi nu prea grave ; interiorul crocodilului e cam umed îşi vîscos ; pe dea-
260
supra, mai miroase şi a cauciuc, aşa **încât** mereu mi se pare că am la nas galoşii mei ide anul trecut. Cam la asta se reduc toate inconvenientele.
— Ivan Matveici, l-am întrerupt eu fiindcă nu mă mai răbda inima, tot ce-mi spui este atît de extraordinar, iîncît pare de necrezut. Ai de gînd cu adevărat să nu mai mănînci, să nu mai stai la masă toată viaţa ?
— Ce preocupări meschine te frămîntă, cap sec ce eşti ! Eu îi vorbesc despre idei măreţe, iar el... Află dar, că mă simt sătul alimentiîrjdu-mă doar cu aceste idei mari care luminează bezna din jurul meu. De altfel, simpaticul proprietar al acestei dihănii, de comun acord cu buna lui *Mutter,* a ho-tărît adineauri să introducă în fiecare dimineaţă în gîtlejul crocodilului un tub metalic prin care să pot suge cafeaua cu lapte, sau supa cu pîine albă muiată în ea. Tubul a şi fost comandat undeva la un meşter din apropiere, deşi personal consider că e un lux de prisos. Sper să trăiesc în felul acesta cel puţin o mie de ani, dacă e adevărat că atîta durează o viaţă de crocodil ; şi fiindcă veni vorba, fă bine şi consultă ehiar uniîine vreun tratat de ştiinţe naturale, ca să-mi spui dacă nu cumva am greşit, confundînd crocodilul cu vreo altă fosilă. Un singur lucru mă cam pune pe gînduri: întru-cît sînt îmbrăcat în haine de stofă, iar în picioare port ghete, trag nădejde că dihania nu mă poate digera ; pe de altă parte, atîta timp cît sînt viu, mă împotrivesc cu toată puterea voinţei mele să fiu digerat ; pentru că, e de la sine înţeles, n-am poftă să mă transform în ceea ce se transformă orice hrană ; ar fi prea înjositor pentru mine ! Mă tem totuşi că în decursul celor o mie de ani stofa din care e confecţionată îmbrăcămintea mea, (fiind din nefericire de [producţie indigenă, ar putea să putrezească şi atunci, rămînînd fără haine, cu toată împotrivirea mea, te pomeneşti c-o să fiu pînă la urmă digerat. Bineînţeles, (în timpul zilei nu voi admite în ruptul capului rasa ceva ; noaptea însă, în timpul somnului, cînd voinţa îl părăseşte pe om, se prea poate să am soarta umilitoare a unui cartof oarecare, a unei (plăcinte sau a unei fripturi de viţeh Gîndul acesta mă înnebuneşte. Numai acest singur motiv ar fi de ajuns ca să justifice modificarea tarifelor de schimburi comerciale pentru a se încuraja astfel un import masiv de stofe englezeşti, care sînt mai trainice şi, ca atare, ar putea să reziste timp mai îndelungat forţelor na-
261
turii, în cazul cînd nimereşti într-un crocodili. Chiar la prima ocazie voi căuta să împărtăşesc această idee oamenilor de stat şi totodată cronicarilor politici şi gazetelor noastre din Petersburg. N-au decît să trîmbiţeze ! Sînt convins că nu numai asta vor avea de învăţat de la mine. Prevăd că în fiecare dimineaţă, în jurul meu se vor îmbulzi o droaie întreagă de asemenea ziarişti, cu gologanii pentru taxa de intrare **luaţi** din casa redacţiilor, dornici să afle părerile mele despre telegramele sosite în ajun. Pe scurt, viitorul îmi apare în culori dintre cele mai trandarifii.
„Febră, precis are febră", bolboroseam ca pentru mine.
— Prietene dragă, dar libertatea ? îl iscodii în dorinţa de a-i afla părerea şi în această chestiune. Căci tu stai acolo, cum s-ar spune, ca la puşcărie, pe cînd omul ar trebui de fapt să se bucure de libertate.
— Eşti un nătărău, răspunse Ivan Matveici. Numai oamenii -primitivi iţin la independenţă, celor înţelepţi le place ordinea, iar ordine nu-i[10]...
— Pentru Dunmezeu, Ivan Matveici !
— Taci şi ascultă ! ţipă el, supărat că l-am întrerupt. Niciodată n-am simţit un elan mai puternic ca acum. în adăpostul meu strimt, nu mă tem decît de un singur lucru — de critica literară a revistelor voluminoase şi de fluierăturile gazetelor noastre satirice. Mă tem ca nu cumva vizitatorii superficiali, proştii şi invidioşii, în general tot felul de nihilişti să nu mă ia peste picior. Eu însă voi lua toate măsurile de precauţie. Aştept cu nerăbdare să aflu mîine ce spune lumea şi mai ales presa despre cazul meu. Chiar mîine să-mi comunici neapărat ce scriu gazetele.
— Bine, mîine dimineaţă am să-ţi aduc un maldăr de ziare.
— Mă gîndesc că mîine ar fi încă prematur să ne aşteptăm la comentarii. în ziare, deoarece anunţurile

nu se tipăresc deciît a patra zi. De azi înainte, însă, să vii în fiecare seară prin intrarea din dos. Am de gînd să te fac secretarul meu. Ai să-mi citeşti ziarele şi revistele, iar eu am să-ţi dictez ideile mele şi am să-ţi dau însărcinări. în primul rînd, să nu uiţi de telegrame. Zilnic vreau să am aici toate telegramele sosite din Europa. Acum, destul ! Ţi-o fi somn şi poate vrei să te duci acasă să te culci. Du-te şi nu te mai gîndi Ja ce ţi-am spus despre critică : nu mă tem de ea fiindcă
§03
ea însăşi se află într-o situaţie critică. E de ajuns să fii înţelept şi virtuos şi negreşit te vei înălţa pe un piedestal. Dacă nu un al doilea Socrate, atunci un Diogene, sau şi unul şi altul la un loc — iată viitorul meu loc în sinul omenirii.
în felul acesta uşuratic şi insinuant (să ţinem seama că era într-o stare febrilă !) se grăbi Ivan Matveici să-şd expună gîndurile, aidoma acelor muieri slabe de fire despre care o zicală spune că nu sînt în stare să păstreze nici cel mai mic secret. De altfel, tot ce mi-a vorbit el despre crocodil mi s-a părut foarte suspect. Cine ar putea crede că un crocodil e cu desăvârşire gol pe dinăuntru ? Pun rămăşag că toate acestea el le-a născocit numai din pură lăudăroşenie, din orgoliu şi, în parte, din dorinţa de a mă umili. E drept că nu era tocmai sănătos, iar unui bolnav trebuie să-i treci multe cu vederea : mărturisesc, lînsă, -cu toată sinceritatea că, de ciînd îl ştiu, Ivan Matveici mi-a **fost** întotdeauna nesuferit. Toată viaţa mea, începînd din copilărie chiar, m-am străduit, dar n-am reuşit în nici un chip, să scap de sub tutela lui. De nu ştiu cîte ori am vrut să rup orice legătură cu el, **să-fl** dau naibii, şi de fiecare dată simţeam o forţă imponderabilă care mă atrăgea spre el, ca şi cum aş fi sperat mereu că voi izbuti să-i demonstrez ceva şi să mă răzbun — pentru ce anume n-aş putea spune nici eu. Ciudat lucru mai e şi prietenia noastră ! Aş putea isă afirm cu toată certitudinea că nouăzeci la sută eram prieten cu el numai din necaz sau de ciudă. Totuşi, de data aceasta, ne despărţirăm cu oarecare emoţie şi căldură. — Prieten al tumitale foarte teştept, îmi spuse cu glas scăzut neamţul, intenţionînd să mă conducă : ascultase cu atenţie toată conversaţia noastră.
; —• Apropo, spusei eu, ca să nu uit, cît ai cere pentru crocodilul dumitale dacă te-ai hotărî să-l vinzi ?
Ivan Matveici care auzise întrebarea, aştepta curios răs-ipunsul. Se vede treaba că nu i-ar fi convenit ca neamţul să ceară o sumă mică ; în orice caz, l-am auzit scoţlînd un sunet •cu totul neobişnuit cînd mi-am formulat întrebarea.
Dintru început, neamţul nici n-a vrut să audă de aşa ceva, ba chiar îi sări muştarul.
— Nimeni nu are drept de cumpărat crocodil al meu personal ! strigă el, înfuriat şi roşu ca aracul. *Ich* nu vreau vînzare crocodil! Nu primesc nici milion talern pentru cro-
263
codii al meu. Azi adunat o sută treizeci talern de la publi-cum, mîine adunat zece mii talern, ipe urmă sute de mii talern pe zi adunat. Nu vreau vînzare crocodil.
Ivan Matveici chicoti de plăcere.
Luîndu-mi inima în dinţi, calm şi stăpîn pe mine — căci îmi îndeplineam datoria de adevărat prieten — am încercat să-l conving pe acest neamţ nesăţios că socotelile de acasă nu se potrivesc cu cele din tiîrg, că dacă în fiecare zi va aduna cîte o sută de mii, apoi an patru zile prin menajeria lui se va perinda întreg Petersburgul şi după aceea nu va avea de la cine să mai adune, că şi viaţa şi moartea sînt în mâinile Domnului şi deci şi crocodilul ar putea într-o zi să se prăpădească aşa, din senin, iar Ivan Matveici să se îmbolnăvească şi să moară *etcetera, etcetera.*
De data aceasta, neamţul păru impresionat.
— Am să dai la el picături de la farmacii, spuse el după cîteva clipe de gîndire — şi prieten tumitale nu murit.
— Lasă picăturile, mă întreceam eu în argumente, gîn-deşte-te că ar putea să se iste şi un Iprooes la tribunail din toate astea. Cine ştie dacă soţia lui Ivan Matveici n-o să ceară să-i fie restituit soţul ei legitim. Uite, dumitale ţi-e gîn-dul numai la îmbogăţire, dar nu ţi-a dat prin cap că s-ar cădea să-i fixezi o pensie cît de mică şi Elenei Ivanovna ?
— Nu, nu gândit, răspunse aspru şi neînduplecat neamţul.
— Nu-nu, nu gîindit, întări cu oarecare răutate şi *Mutter.* — în cazul acesta, n-ar fi mai bine să acceptaţi o sumă poate ceva mai modestă, dar bani peşin, decît să vă treziţi cu cine ştie ce surpriză ? Socot ide datoria mea să precizez că nu vă întreb numai aşa, din simplă curiozitate.
Neamţul o trase pe *Mutter* da o parte şi se puseră la sfat în colţul unde se afla cuşca cu cea mai mare şi mai oribilă maimuţă din întreaga colecţie, i — Aşteaptă să vezi, îmi spuse Ivan Matveici.

în ce mă priveşte, în clipa aceea aveam o poftă nebună, în primul rînd, să-i trag o mamă de bătaie neamţului, în al doilea rînd, să-i rup cîteva coaste lui *Mutter,* şi-n al treilea rînd, să-l cotonogesc pe Ivan Matveici pentru trufia lui nemăsurată. Dar ce însemnau toate acestea în comparaţie cu răspunsul pe care mi l-a dat hrăpăreţul de neamţ ?
264
După ce se sfătui cu *Mutter,* el pretinse pentru crocodilul său cincizeci de mii de ruble în obligaţiuni de la ultimul împrumut intern cu loterie, o casă de piatră cu o farmacie proprie instalată în ea, pe strada Gorohovaia şi, pe deasupra, gradul de colonel rus.
— Ai văzut ? ! izbucni triumfător Ivan Matveici. Ce-ţi spuneam eu ?! în afară de dorinţa lui absurdă de a deveni colonel, neamţul are perfectă dreptate, pentru că e pe deplin conştient de valoarea actuală a monstrului expus de el. Principiul economic — înainte de toate !
— Cum se poate una ca asta ?! strigai eu, indignat la cullme. Cum îndrăzneşti să ceri gradul de colonel ? Ce fapte eroice ai săvârşit dumneata, ce serviciu important ai adus ţării, cu ce glorie militară te-ai acoperit ? Spune şi dumneata, dacă după toate acestea nu eşti un smintit ?
— **Smintit**! ripostă, ofensat, neamţul. Nu, *ich* om forte teştept, iar tumneata forte prost ! *Ich* meritat colonel, pentru că *ich* expus crocodil în care un *HoS-rat* viu şezut. Un rus nu pote expus crocodil cu *Hoi-rat* viu în el şezut! *Ich* om tare teştept şi forte vreau să fiu colonel!
— Atunci, adio, Ivan Matveici, şi, tremurînd de furie, am ieşit aproape în fugă din incinta crocodilului. Un minut mai mult şi n-aş mai fi fost în stare să răspund de actele mele. Pretenţiile nemaiauzite ale acestor doi imbecili mă scoseseră din fire. Aerul proaspăt de afară avu darul ;să mă răcorească, potolindu-mi indignarea. în cele din urmă, scuipînd cu sete de vreo cincisprezece ori în dreapta şi iîn stînga, am luat o birjă şi, ajuns acasă, m-am dezbrăcat şi m-am trîntit în pat. Mă sfredelea gîndul că Ivan Matveici mă făcuse secretarul lui particular. Să mori de plictiseală acolo în fiecare seară îndeplinindu-ţi îndatoririle de adevărat prieten ! Era din cale-afară ! Simţeam o dorinţă turbată să mă lovesc cu capul de pereţi şi, într-adevăr, după ce am stins luminarea şi m-am acoperit cu plapuma, mi-am dat cîţiva pumni în cap şi ân alte părţi ale trupului. Asta îmi mai uşura năduful şi pînă Ia urmă, doborît de oboseală, adormii buştean. Toată noaptea n-am visat decît maimuţe, în schimb, înspre ziuă, mi s-a înfăţişat în vis şi Elena Ivanovna...
Consilier de curte. (Germ.)
26J
IV
Maimuţele, se vede treaba, mi s-au arătat în vis pentru că le văzusem deunăzi în cuşca neamţului; în ce o priveşte pe Elena Ivanovna, însă, lucrurile se prezentau cu totul altfel.
Ţin să vă previn : iubeam pe această doamnă ; dar totodată mă grăbesc să precizez într-un suflet: o iubeam ca un părinte — atîta tot, îşi altceva nimic. Afirm acest lucru pentru că deseori simţeam o dorinţă irezistibilă să-i sărut căpşorul sau obrăjorii ei rumeni. Şi cu toate că nu mi-am realizat niciodată această dorinţă, mărturisesc că nu m-aş fi dat în lături s-o sărut chiar şi pe buze. Ce zic pe buze ! Să-i sărut chiar şi dinţişorii care, de cîte ori rîdea, străluceau atît de fermecător, ca un splendid şirag de perle. Şi nu vă puteţi închipui cît -de des rîdea ! în momentele lui de tandreţe, cînd îi venea so giugiulească, Ivan Matveici o numea „mica mea nerozie" — denumire cum nu se poate mai potrivită şi mai caracteristică pentru Elena Ivanovna. Era într-adevăr o bomboană de femeie, şi atîta tot. De aceea nu pot pricepe de loc cum să-i vină acum în cap aceluiaşi Ivan Matveici că ar putea să facă din soţia lui o Eugenie Tour a Rusiei ? în orice caz, visul meu, dacă nu punem la socoteală maimuţele, mi-a produs o mare plăcere şi, reamintindu-mi a doua zi, la ceaiul de dimineaţă, toate întâmplările din ajun, am hotărît să trec neapărat în drum spre serviciu pe la Elena Ivanovna, ceea ce, oricum, eram dator s-o fac în calitatea mea de prieten al casei.
într-o odăiţă mititică de lingă dormitor (în casă i se spunea salonul mic, deşi salonul mare era şi el mic), pe un di-vănaş elegant, în faţa unei măsuţe de ceai, într-un capot vaporaş de dimineaţă, şedea Elena Ivanovna, sorbindu-şi cafeaua dintr-o ceşcuţă minusculă în care muia un pesmecior la fel de minuscul. Era adorabilă, deşi mi se păru cam îngîn-durată.
— A, dumneata eşti, ştrengarule ! mă întîmpină ea cu un surîs distrat. Ia loc, fluşturaticule. îţi ofer o cafea. Ei, ce-ai făcut ieri ? Ai fost la bal mascat ?
— Dar dumneata ai fost ? Ştii doar că eu nu prea sînt amator... şi apoi aseară l-am vizitat pe bietul nostru prizonier...
Mi-am însoţit cuvintele cu lin oftat şi, luînd din mîinile ei ceaşca de cafea, am schiţat o mină de circumstanţă.

— Pe cine ? Care prizonier ? Ah, da ! Sărmanul ! Ei, ce-i cu el ? Cred că se plictiseşte de moarte, acolo ! Ascultă... voiam să te-ntreb... Mi se pare că acum aş putea cere divorţul, nu-i aşa ?
— Divorţul ? indignarea mea fu atît de mare, încît era cît pe ce să-mi vărs cafeaua. Precis că s-a băgat pe fir „oacheşul" acela, mi-am zis în gînd.
Bănuiam pe unud oacheş, cu mustăcioară, care avea serviciul undeva pe la construcţii şi o vizita cam des pe Elena Ivanovna, pricepîndu-se de minune s-o amuze. Mărturisesc, îl uram din toată inima şi nu încape îndoială că ieri avusese timp berechet să se întîlnească cu ea fie la bal mascat, fie chiar aici acasă, şi să-i împuieze capul cu tot felul de baliverne !
— Ce vrei ? se grăbi să-mi replice Elena Ivanovna, de parcă şi-ar fi pregătit anume răspunsul. El să zacă acolo în burta crocodilului, de unde poate că nici n-are să mai iasă vreodată, iar eu să stau şi să-l aştept aicea ! Eu ştiu că un soţ trebuie să locuiască acasă la el, ân sînul familiei şi nu într-un crocodil...
— Dar e un caz cu totul neprevăzut, am îndrăznit s-o contrazic, cuprins de o firească tulburare.
— Ah, nu, nu mai bate cîmpii, nici nu vreau să te ascult, nu vreau, nu vreau ! izbucni ea, şi din nou o apucară panda-liile. Mă contrazici într-una, nesuferitule ! Nici nu-i chip să stea cineva de vorbă cu dumneata. Nu eşti în stare să-i dai omului un sfat mai de Doamne-ajută ! Pînă şi străinii îmi spun că pot obţine divorţul, numai pentru motivul că Ivan Matveici de-acum înainte n-are să mai primească leafă.
— Elena Ivanovna, nu-mi vine a crede că dumneata poţi să vorbeşti aşa ! am exclamat eu patetic. Ce nelegiuit ţi-a băgat toate astea în cap ? Nu te gîndeşti ca pe un motiv atît de puţin întemeiat ca acela al lefii nu poţi să ceri divorţul ? Iar în ce-l priveşte pe sărmanul Ivan Matveici, te adoră, e mistuit, ca să zic aşa, de focul dragostei chiar şi acolo în măruntaiele dihaniei. Mai mult decît atât — se topeşte de dorul dumitale ca o bucăţică de zahăr. Aseară, de pildă, în timp ce dumneata te distrai la bal mascat, el îmi spunea că în cel mai rău caz are de gînd să-ţi ceară, în calitate de soţie legitimă, să vii la el, în interiorul crocodilului, cu atît mai

mult cu cît monstrul se pare că e suficient de încăpător nu numai pentru două, ba chiar şi pentru trei persoane.
Şi i-am reprodus pe loc toată partea aceasta nespus de interesantă a conversaţiei mele de aseară cu Ivan Matveici.
— Cum ? Ce-ai «pus ? strigă ea, în culmea uimirii. Ai vrea să mă vîr şi eu acolo, la Ivan Matveici ? Ce idee ! Dar cum aş putea să mă introduc aşa, cu pălărie şi în malacof ? Doamne, ce nerozie ! Nu te gîndeşti ce figură aş face dacă m-ar vedea cineva ibăgîndu-mă ân crocodil... E pur şi simplu ridicol! Şi ce am să mănânc acolo, mă rog ? Da... dar ce fac acolo cînd... Ah ! Dumnezeule, ce le-a trăsnit prin cap !... De distracţii nici nu (poate fi vorba ! Ziceai că acolo miroase a gumilastic ? Şi ce m-aş face dacă ne-am lua la harţă — o să stăm tot aşa culcaţi unul lîngă altul ? Ptiu, mi-e silă să mă şi gîndesc !
— De acord, sînt de acord cu toate aceste argumente, scumpa mea Elena ilvanovna, o Întrerupsei eu, căutînd să-i vorbesc cu acea firească înflăcărare care-l cuprinde pe om ori de cîte ori simte că adevărul e de partea lui : dar în toată povestea asta dumneata nu apreciezi un singur lucru, nu apreciezi faptul că Ivan Matveici nu poate trăi fără dumneata, de vreme ce te cheamă acolo ; înseamnă că este vorba de o iubire mare, o iubire pasionată, o iubire devotată şi plină de elan... N-ai ştiut să preţuieşti în toate acestea dragostea lui, scumpă Elena Ivanovna, înţelegi... dragostea !
— Nu vreau, nu vreau, nu vreau să aud nimic ! şi, încercând parcă să se apere, dădea mereu din mîna ei mică şi frumoasă, cu unghii trandafirii, strălucitoare, proaspăt spălate şi curăţate cu periuţa ! Urîciosule ! Vrei să mă faci să plâng. Bagă-te dumneata acolo dacă-ţi face plăcere. Doar îi eşti prieten ; prin urmare, n-ai decît să te culci lîngă el din prietenie şi toată viaţa să discutaţi acolo despre fel de fel de ştiinţe plicticoase...
— Degeaba îţi baţi joc de o asemenea eventualitate, am întrerupt-o eu, cu aerul cel mai grav din lume, pe această femeie fluşturatică. Ivan Matveici m-a şi poftit acolo. Firește, pe dumneata te obligă datoria, în timp ce eu m-aş duce la.el numai din generozitate. Povestindu-mi aseară despre elasticitatea neobişnuită a crocodilului, Ivan Matveici m-a făcut să înţeleg destul de limpede că acolo ar fi loc nu numai pentru voi doi, ci şi pentru mine, ;în calitate de prieten al casei;

am putea să-ncăpem toţi trei, depinde numai de dorinţa mea. De aceea...
— Cum aşa, toţi trei ? exclamă Elena Ivanovna, privin-du-mă mirată. Cum adică noi... chiar aşa, toţi trei să stăm acolo împreună ? Ha, ha, ha ! Tare proşti mai sînteţi ! Ha, ha, ha ! Ce te-aş ciupi eu acolo, nesuferitule ! N-ai mai scăpa de mine ! Ha, ha, ha, ha, ha, ha.
Şi, răsturnîndu-şi căpşorul pe speteaza divanului, Elena Ivanovna rîse cu hohote, aproape să-i dea lacrimile. Toate acestea, -şi lacrimile, şi rîsul ei, erau atît de seducătoare, încît n-am mai putut rezista şi mă repezii să-i sărut cu foc mînuţa, fără ca ea să mă respingă, trăgîndu-mă doar uşurel de urechi, în semn de împăcare.
Ne înveselirăm amîndoi, iar eu mă apucai să-i povestesc în amănunt toate planurile pe care le făurise iîn ajun Ivan Matveici. Ideea de a da recepţii şi de a avea un salon deschis îi plăcu grozav.
—• în cazul acesta, trebuie să-mi fac foarte multe rochii noi, remarcă ea, de aceea va fi nevoie ca Ivan Matveici să-mi trimită cît mai repede şi cît mai mulţi bani... Dar, ia stai... cum vine asta — adăugă ea apoi puţin contrariată — cum să fie adus aici în lădoiul acela ? E pur îşi simplu caraghios ! Nu vreau ca soţul meu să fie cărat lîntr-un lădoi. Mi-ar fi ruşine Ifaţă de musafiri... Ah, nu accept aşa ceva, nu, nu vreau...
— Apropo, ca să nu uit, a fost pe la dumneata aseară Ti-mofei Semionîci ?
— Ah, da, a fost: a venit să mă consoleze şi, iînchipuieşte-ţi, am făcut împreună şi o partidă de cărţi. El a mizat pe bomboane, iar eu, dacă pierd, să-i dau voie să-mi sărute mîinile. Ce obraznic ! Şi, închipuieşte-ţi, era cît pe ce să mă însoţească la bal mascat ! Zău aşa !
— L-ai cucerit! observai eu. Şi mă întreb — cine ar putea să reziste în faţa -farmecelor dumitale, seducătoareo !
— Gata, ai şi început cu complimentele ! Ia stai, să te ciupesc o dată la despărţire, ca să-ţi meargă bine. Am învăţat să ciupesc straşnic. Ei, îţi place ? Şi zici că Ivan Matveici a vorbit mult despre mine aseară ?
— N-nu, nu chiar atît demult... trebuie săţi spun că acuma îl preocupă soarta omenirii întregi, făureşte planuri... ar vrea...

— Va sa zică aşa *i* Atunci lasă-l lin plata Domnului ! Nici nu-mi mai povesti ! Trebuie să fie din cale-afară de plictisitor. O să mă duc şi eu să-l vizitez o dată. Chiar mîine mă duc, neapărat. Azi în nici un caz, mă cam doare capul şi apoi, la ora asta, trebuie să fie prea multă lume... Toţi ar spune : e nevasta lui, şi o să mă fac de rîs... Adio. Diseară treci, probabil, pe acolo ?
— Bineînţeles, bineînţeles, trec pe la el. Mi-a spus să vin neapărat şi să-i aduc ziarele.
— Foarte bine ! Admirabil! Du-te atunci la el şi citeşte-i ziarele. Iar la mine să nu mai vii astăzi. Nu mă simt prea bine, sau poate c-am să mă duc undeva în vizită. Aşadar, adio, ştrengarule !
„Să ştii că diseară vine la ea oacheşul acela", stărui în mine acelaşi gînd.
La serviciu, bineînţeles, nici n-am lăsat să se vadă că sînt copleşit de atîtea griji şi preocupări. Curînd observai, însă, că unele dintre ziarele noastre cele mai progresiste treceau în acea dimineaţă, cam prea rapid din mînă în mină, iar colegii le frunzăreau cu nişte mutre cît ise poate de grave. Primul ziar care îmi căzu sub ochi fu *Listok* [11], o publicaţie fără orientare precisă, aş spune, cu profil umanitarist în genere, din care pricină era cam dispreţuită la noi, deşi lumea n-o ocolea. Nu fără surprindere am citit următoarele :
„Ieri, în imensa noastră capitală împodobită cu splendide clădiri, au început să circule nişte zvonuri ciudate. Se spune că un oarecare N., cunoscut gastronom din înalta societate, plictisit probabil de bucătăria toi Borel[12] şi de cea a clubului X, a intrat în. clădirea Pasajului, mai precis în menajeria unde în momentul de faţă este expus un crocodil recent adus în capitală, şi a cerut să-i iie servit crocodilul la masa de prînz. Căzînd la înţelegere cu proprietarul, el s-a apucat pe loc să-l devoreze (nu pe proprietar, care este un neamţ foarte cuminte şi înclinat spre acurateţe, ci pe crocodil) — aşa viu cum era, Ităind felii suculente cu briceagul său de buzunar şi înghiţindu-le cu mare poftă. încetul cu încetul, crocodilul dispăru în stomacul voluminos al gastronomului, după care acesta era gata să devoreze şi ihneumonul, însoţitorul permanent al crocodilului, crezînd probabil că şi acesta are un gust la fel de delicios.
Departe de noi intenţia de a combate acest nou produs alimentar, de mult cunoscut gastronomilor

de peste graniţă. De altfel, am prezis acest lucru cu mult înainte. Lorzii şi călătorii englezi pxind în Egipt crocodili în cantităţi imense şi consumă spata monstrului în chip de biftec, cu muştar, ceapă şi cartofi- Francezii, care s-au aciuat pe acolo o dată cu Lesseps, preferă labele coapte în spuză fierbinte, şi o fac, de altfel, în ciuda englezilor, oricând dispuşi să-şi bată joc de ei. Nu este exclus ca la noi să fie apreciate amândouă felurile de mîncare. în ceea ce ne priveşte, salutăm cu entuziasm dezvoltarea acestei noi ramuri industriale, de care deocamdată este lipsită patria noastră puternică şi atît de variată în aspecte. După acest prim crocodil, dispărut în măruntaiele gastronomului petersburghez, nu va trece probabil nici un an şi crocodilii vor fi aduşi la noi cu sutele. Şi de ce adică nu s-ar putea aclimatiza crocodilii şi la noi, în Rusia ? Dacă apele Nevei sînt prea reci pentru aceste interesante specii de venetici, în schimb, în capitală există lacuri, iar în împrejurimile oraşului, numeroase eleştee şi gîrle. De ce nu s-ar putea, de pildă, să se facă o crescătorie de crocodili la Pargolovo sau la Pavlovsk, iar la Moscova în iazurile din Presnia sau la Samoteok ? Punînd la dispoziţia gastronomilor noştri rafinaţi o hrană plăcută si sănătoasă, crocodilii ar putea totodată să constituie un obiect de distracţie pentru doamnele care se plimbă în jurul acestor iazuri, iar pentru copii un prilej de a studia ştiinţele naturale. Din pielea de crocodil s-iar putea confecţiona tot felul de obiecte : tocuri de ochelari, valize, tabachere, portmoneuri şi, de bună seamă, că nu un singur miar neguţătoresc, în bancnote slinoase şi atît de îndrăgite de negustorimea noastră, îşi va găsi adăpost în pielea de crocodil. Sperăm să mai revenim şi cu alt prilej asupra acestui interesant subiect."

Deşi mă cam aşteptam la aşa ceva, totuşi absurditatea acestei ştiri avu darul să mă năucească de-a binelea. Neavînd cui să-mi împărtăşesc impresiile, mă adresai lui Prohor S.a-vici care şedea la biroul de vizavi, căci observasem că mă urmăreşte de mult cu privirea, în timp ce ţinea în mînă ziarul *Voios,* probabil cu intenţia de a. mi-l oferi. Primi tăcut din mîinile mele *Listok* şi, transimiţîndu-mi la rândul său *Voios,* trase o linie groasă cu unghia în dreptul unui articol asupra căruia, pesemne, voia să-mi atragă atenţia. Prohor Savici al nostru era un om tare ciudat: holtei bătrîn, veşnic tăcut şi retras, nu întreţinea cu colegii de birou relaţii de

prietenie, nu vorbea aproape cu nimeni şi avea despre orice şi oricînd părerea lui proprie, pe care însă nu accepta în nici un chip s-o împărtăşească altora. Trăia singur cuc. Nu ştiu dacă vreunul dintre noi îi călcase vreodată pragul.

Iată ce-am citit la pagina indicată de el idin ziarul *Voios* : „Toată lumea ştie că noi sîntem un popor progresist şi umanitarist şi că în această privinţă vrem să fim în pas cu Europa. Dar în ;ciuda tuturor străduinţelor noastre şi a eforturilor depuse de publicaţia noastră, sîntem încă departe de a fi „evoluaţi" [13], ceea ce o dovedeşte cu prisosinţă cazul revoltător care ,s-a petrecut ieri la menajeria din Pasaj şi pe care, de altfel, noi l-am prezis mai de mult. Soseşte în capitala noastră un proprietar străin şi aduce cu el un crocodil pe care-l expune publicului în menajeria din Pasaj. Ne-am grăbit de îndată să salutăm această nouă ramură a industriei utile — care, în general, lipseşte patriei noastre puternice şi atît de variate în aspecte. Aflăm insă că ieri, la ora patru şi jumătate după-amiază, în întreprinderea proprietarului străin apare un individ extraordinar de voluminos, în stare de completă ebrietate, plăteşte taxa de intrare şi pe loc, fără să avizeze pe cineva, se bagă direct în gîtlejul crocodilului care, bineînţeles, a fost nevoit să-l înghită, fie şi numai din instinct de conservare, pur şi simplu [pentru a nu se sufoca. O dată ajuns în interiorul crocodilului, necunoscutul cade într-un somn adine. Nici strigătele proprietarului străin, nici ţipetele familiei lui îngrozite, nici ameninţarea cu poliţia n-!au nici un efect. Dinăuntrul crocodilului nu se aud decît hohote de rîs şi ameninţarea de a biciui pe toţi cu vergile *(sic!),* în timp ce bietul mamifer, silit să înghită o asemenea îmbucătură, varsă zadarnic lacrimi. Bine spune proverbul că un musafir nepoftit e mai rău decît o năvălire de barbari. în ciuda proverbului însă, vizitatorul insolent nici nu se gîndeşte măcar să iasă din crocodil. Nu ştim cum s-ar putea explica asemenea fapte barbare care constituie o mărturie a gradului nostru de înapoiere şi care ne compromit în ochii străinilor. Nestăpînirea firii ruseşti şi-a găsit Pici o aplicare demnă. Se pune întrebarea, ce a vrut oaspetele acesta nepoftit ? Ce căuta el ?

O încăpere caldă şi confortabilă ? Dar în capitala noastră există atîtea clădiri minunate, cu locuinţe ieftine şi foarte confortabile, cu apă curentă din Neva şi scări luminate
272
cu gaz, pe lîngă care nu arareori există şi cîte un portar angajat de proprietarul imobilului. Atragem atenţia cititorilor noştri şi asupra modului barbar de a trata în felul acesta animalele domestice : crocodilului venit la noi din străinătate, fireşte, îi va fi foarte greu să digere un asemenea bol imens şi acuma el zace, umflat ca o băşică, şi-şi aşteaptă moartea în chinuri groaznice. în Europa de multă vreme se pedepseşte prin justiţie orice tratament inuman faţă de animalele domestice. Şi cu toată iluminaţia europeană, ¸cu toate trotuarele şi construcţiile europene, mai avem mult pînă vom reuşi să ne lepădăm de prejudecăţile noastre ancestrale.
«Da, multe case în *stil nou au "început mai pretutindenea să se clădească, Insă prejudecăţile tot cele vechi continuă să dăinuiască» "*
Şi-apoi, casele sînt oare noi ? Cel puţin despre scări nu se poate spune acest lucru. în repetate rînduri, am semnalat în coloanele ziarului nostru că în cartierul Petersburgskaia storona, în casa negustorului Lukianov, treptele de lemn ale scării au putrezit de-a binelea, s-au prăbuşit şi prezintă o primejdie continuă pentru slujnica (lui, Afimia Skapidarova, al cărei bărbat e plecat la oaste, nevoită deseori să care pe scară lemne sau căldări cu apă. Şi iată că, în sfârşit, prezicerile noastre s-au adeverit ; aseară, pe la opt şi jumătate după-amiază, nevasta de ostaş Afimia Skapidarova s-a prăbuşit cu un castron de supă în mînă, alegîndu-se cu un picior fracturat. Nu ştiu dacă de data aceasta Lukianov va binevoi să-şi repare scara (rusul e tare prin mintea lui cea de pe urmă !), fapt este că victima indolenţei ruseşti a şi fost transportată la spital. De asemenea, nu vom înceta să susţinem că portarii, care mătură noioiul de pe trotuarele de lemn din cartierul Vîborg, n-ar treibui să mîinjească picioarele trecătoirilor, ci sa-l adune în grămezi cum se obişnuieşte în Europa, atunci cînd se curăţă cizmele etc... etc..."
— Ce-o mai fi şi asta ? am exclamat eu, uitîndu-mă cu nedumerire la Prohor Savici. Ce înseamnă toate acestea ?
— Ce anume ?
—• Păi cum se poate una ca asta ? Nu vezi că au luat-o razna, în loc să-l compătimească pe Ivan Matveici, ei plîng de mila crocodilului.
— Şi de ce ? Pînă şi un animal, un biet *mamifer,* este pentru ei demn de compătimire. Cu ce sîntem mai prejos
18
273
faţă de Europa ? Or, se ştie că acolo crocodilii sînt foarte preţuiţi. Hî, hî, I
Cu aceste vorbe, ciudatul Prohor Savici îşi vîrî nasul în hârţoage îşi tăcu chitic.
Am băgat în buzunar *Voios* şi *Listok,* am mai luat cu mine, ca să-l distrez în seara aceea pe Ivan Matveiei, şi alte cîteva numeie mai vechi din *Izvestia* şi *Voios,* cîte am putut găsi, şi cu toate că mai era încă mult pînă să se însereze, am şters-o de data aceasta ceva mai devreme de la serviciu ca să mă duc în Pasaj şi să văd măcar de departe ce se mai petrece pe acolo, să trag cu urechea la tot felul de păreri şi comentarii. Presimţeam că acolo trebuie să fie o mare îmbulzeală şi pentru orice eventualitate îmi înfundai cu grijă obrazul în gulerul mantalei, fiindcă, nu ştiu de ce, simţeam un fel de jenă, ca să nu zic ruşine — atît de puţin sîntem obişnuiţi noi, ruşii, cu publicitatea. JDar îmi dau seama că n-ar fi cazul să-mi descriu propriile mele sentimente şi senzaţii, cu totul prozaice, cînd este vorba de o întîmplare atît de femarcabilă şi unică în felul său.